

Ekonomiska utsikter

Fortsätt understödja
återhämtningen

© Landsorganisationen i Sverige 2021

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2021

ISBN 978-91-566-3523-6

LO 21.12 1 000

Innehåll

1. Sammanfattning	4
2. Internationell utveckling	6
Pandemin fortsatt i centrum för konjunkturen	6
Pandemin tynger utvecklings- och tillväxtekonomier	8
Globala leveransproblem tynger USA och andra avancerade ekonomier	8
Inflation och energipriser internationellt	10
3. Svensk ekonomi	12
3.1 Utfall och indikatorer	12
Ekonomi har återhämtat sig starkt	12
Arbetade timmar släpar efter	13
Arbetslösheten har minskat långsamt	14
Arbetsmarknaden är inte överhettad	15
Mycket starkt stämningssläge	16
3.2 Prognos för svensk ekonomi 2021–2022	17
Goda förutsättningar för ökade investeringar	17
Hushållens konsumtion ökar starkt och sparandet minskar	18
Utrikeshandeln ger fortsatt stora överskott	19
Offentlig konsumtion starkt påverkad av Covid	20
Offentliga finanser snabbt mot balans	20
Sjunkande arbetslöshet, men fortsatt hög nivå	21
Tillfälligt hög inflation	22
3.3 Löneutveckling och löneprognos	23
Större skillnader i reallöneökningar mellan arbetare och tjänstemän	26
Den tillfälligt högre löneökningstakten dämpas nästa år	28
4. Ekonomisk politik	30
4.1 Fortsätt understödja återhämtningen	30
Ett fortsatt högt efterfrågetryck är viktigt för arbetsmarknaden	31
En förändrad policymix	32
4.2 Höj investeringstakten	34
Ökade investeringar i elproduktion och infrastruktur	34
Direkta stöd till den gröna omställningen	35
Ett fortsatt högt bostadsbyggande	35
4.3 Förbättra matchningen och hjälp fler in på arbetsmarknaden	36
4.4 Utjämna inkomstskillnaderna och stärk välfärden	38

1. Sammanfattning

LO-ekonomernas huvudscenario är att tillväxten i Sverige och i vår omvärld fortsätter att utvecklas relativt starkt. Men riskerna för den ekonomiska utvecklingen finns i allt större utsträckning på nedåtsidan. En av de allvarligaste nedåtriskerna är att nya mutationer av Coronaviruset bidrar till att påtagligt försvaga skyddet som vaccinen ger.

Den svenska ekonomin har återhämtat sig väl efter den kris som följde på pandemins utbrott. Men det finns fortsatt gott om lediga resurser på arbetsmarknaden, lönetrycket i Sverige är måttligt och ekonomin behöver fortsatt understödjas av en expansiv finanspolitik.

Arbetsmarknaden är inte ansträngd

Sysselsättningen ligger nära nivåerna innan krisen. Men antalet arbetade timmar har ännu inte nått den tidigare nivån. Trots krisen har arbetskraftsdeltagandet inte sjunkit. Arbetslösheten är fortsatt hög. Av de inskrivna på Arbetsförmedlingen har 130 000 personer minst gymnasial utbildning, en arbetslöshetstid kortare än 12 månader samt var inte nyanlända. Denna grupp bör ha relativt lätt att få jobb.

I näringslivet uppger nästan 40 procent av företagen att man har brist på arbetskraft. Det är en högre nivå än det historiska snittet. Men fortfarande under 2018 års notering.

När det gäller rekrytering till arbetaryrken ser vi ännu inte att arbetsgivarna i någon större utsträckning valt att ta till det mest effektiva verktyget vid arbetskraftsbrist – höjda löner.

Lönetrycket är måttligt, men höga energipriser urholkar reallönerna

Under 2021 har löneökningstakten varit högre än åren före pandemin. Men detta är ett resultat av hur de centrala löneavtalen tekniskt är utformade, där de ger något mer under år 2021 jämfört med nästa år. Löneglidningen, det vill säga löneökningen utöver centrala avtal, var låg under 2021. Vi bedömer att löneglidningen kommer tillta något under år 2022 jämfört med år 2021. Den samlade effekten, det vill säga summan av avtalade löner och löneglidning, blir att löneökningarna år 2022 väntas bli lägre än år 2021 men marginellt högre än perioden före pandemin.

Vi konstaterar vidare att inflationen i Sverige just nu ligger långt över målet, bland annat på grund av kraftigt höjda energipriser. Vår bedömning är att den höga inflationen är tillfällig, men att årsmedeltalen för 2021 och 2022 ändå kommer att överskrida två procent. Även tillfälliga prisökningar bidrar till att urholka reallönerna.

Vår syn är att det idag vore helt fel att höja styrräntan som ett svar på en inflation driven av höga energipriser. En sådan politik skulle i onödan strama åt ekonomin samtidigt som höjda räntor ytterligare skulle urholka lönerna och därmed kunna bidra till att höja löntagarnas löneanspråk.

Finanspolitiken är mer träffsäker än penningpolitiken

Erfarenheterna från finanskrisen är att en stark rekyll efter krisen kan skapa en övertro på styrkan i den ekonomiska utvecklingen och därmed medföra en alltför snabb åtstramning av finans- och penningpolitiken.

LO-ekonomernas syn är att Sverige behöver en långsiktigt expansiv ekonomisk politik för att pressa tillbaka arbetslösheten och bidra till en varaktig återhämtning. Finanspolitiken bör i ökad utsträckning agera draglok vilket skulle kunna lätta på behovet av en expansiv penningpolitik och därmed minska trycket uppåt på tillgångspriser. En aktiv finanspolitik med fokus på ökade offentliga investeringar har god sysselsättningspotential och kan dessutom bidra till att något dämpa delar av de utbudsproblem som hämmar ekonomin.

Tabell 1.1 Nyckeltal

Procentuell förändring, respektive procent av arbetskraften

	2020	2021p	2022p
BNP i världen	-3,4	5,6	4,5
BNP i Sverige	-3,1	4,6	3,2
Arbetade timmar	-3,8	1,4	1,6
Arbetslöshet, 15-74 år	8,7	8,8	7,9
Löner (konjunkturlöner)	2,1	2,9	2,6
KPI	0,5	2,1	2,3
KPI-F	0,5	2,3	2,4

Källa: OECD, SCB och Egna beräkningar

2. Internationell utveckling

LO-ekonomernas huvudscenari är en fortsatt relativt god internationell konjunkturtillväxt under år 2022 med en global tillväxt på cirka 4,5 procent. Men riskerna för den globala ekonomiska utvecklingen finns i allt större utsträckning på nedåtsidan.

En av de allvarligaste nedåtriskerna i den internationella prognosen är att de nya mutationerna av viruset kan bidra till att påtagligt försvaga skyddet som vaccinen ger. En sådan utveckling är inte vårt huvudscenari, men framstår ändå inte som osannolikt.

Det finns även flera andra betydande risker på nedåtsidan för den globala ekonomiska tillväxten, däribland:

- Höjda inflationsförväntningar som möts av åtstramande penningpolitik.
- Kraftiga priskorrigeringar av tillgångspriser på bostäder och värdepapper, som får negativa följd effekter på den reala ekonomin.
- Kinas destabiliserande effekt på global ekonomi genom en aggressiv utrikespolitik i kombination med stora inhemska ekonomiska problem.

På den potentiella positiva sidan för den globala tillväxten återfinns möjligheten till en förhöjd produktivitet bana till följd av bland annat fördjupad digitalisering.

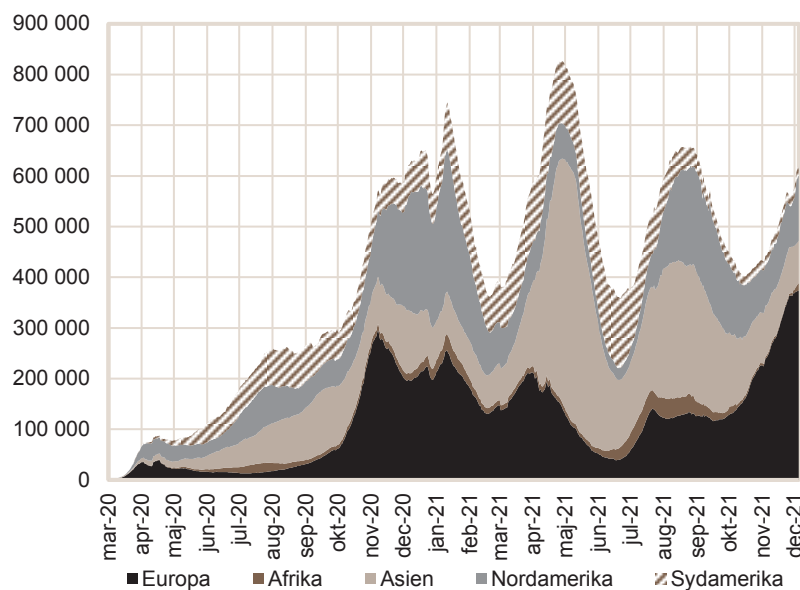
Pandemin fortsatt i centrum för konjunkturen

Den internationella konjunkturbilden fortsätter att vara intimt förknippad med pandemin. Idag finns det flera välfungerande vacciner som kraftfullt minskar risken för allvarlig sjukdom och död i Covid-19. Men vaccinen hindrar inte människor från att smittas. Vaccinationstäckningen är därtill begränsad i många utvecklingsländer. Även i delar av västvärlden är täckningsgraden oroväckande låg.

Under hösten har smittspridningen sjunkit undan på de flesta kontinenter, med Europa som det tydliga undantaget. Sedan november utgör de europeiska bekräftade fallen av Covid-19 majoriteten av alla bekräftade fall i världen.

Diagram 2.1 Bekräftade fall per kontinent

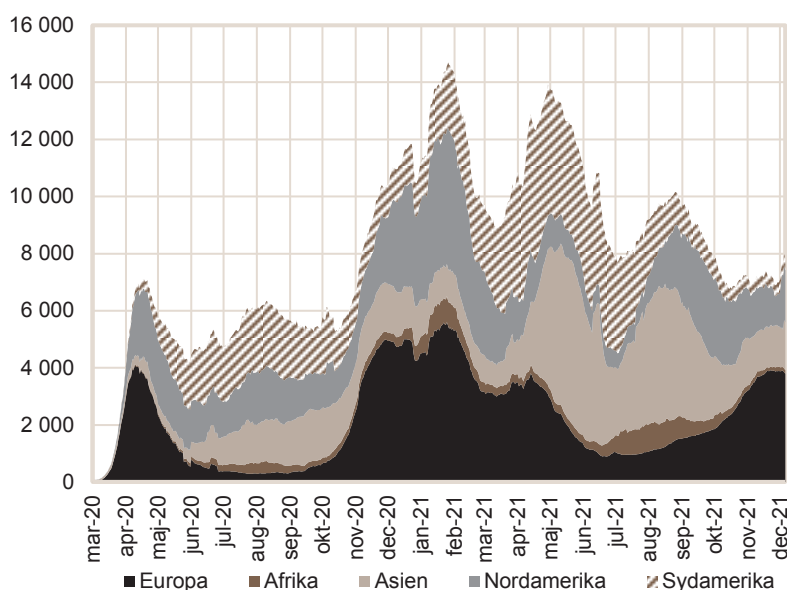
Antal per dag, 7-dagars medelvärde

Källa: Our world in data

Diagram 2.2 Bekräftade dödsfall per kontinent

Antal per dag, 7-dagars medelvärde

Källa: Our world in data

Den relativt höga vaccinationstäckningen i flertalet europeiska länder har medfört att en högre smittspridning har kunnat tolereras utan omfattande restriktioner. Men några länder, framför allt i Östeuropa, har en begränsad vaccinationstäckning och där har de hälsomässiga konsekvenserna varit betydande.

Vårt prognossscenario bygger på att vi får en betydande smittspridning på den europeiska kontinenten, men att denna smitta inte är lika dödlig som tidigare smittovågor. Därtill bedömer vi att de pandemirestriktioner som nu vidtas är av mindre ingripande art och att nedstängningar i de fall de ändå införs kommer vara mer lokala och gälla under kortare perioder.

Vi bedömer att de restriktioner som införs kommer att ha en viss protektionistisk slagsida, där restriktioner som har låg inhemsk kostnad och där den ekonomiska kostnaden bärs utanför landets gränser kommer att prioriteras. Exempelvis är det tänkbart att länder kommer vara mer benägna att införa reserestriktioner som försvårar gränshandeln med grannländer, eller att fler länder avråder sina invånare från att turista utanför landets gränser.

Tabell 2.1 BNP-prognos, utvalda länder

Procentuell förändring

	2020	2021p	2022p
Världen	-3,4	5,6	4,5
Euroområdet	-6,5	5,2	4,3
Finland	-2,9	3,5	2,9
Frankrike	-8,0	6,8	4,2
Tyskland	-4,9	2,9	4,1
Danmark	-2,7	4,7	2,4
Norge	-0,7	4,1	4,6
Storbritannien	-9,7	6,9	4,7
Kina	2,3	8,1	5,1
USA	-3,4	5,6	3,7

Källa: OECD, 2021-12-01

Pandemin tynger utvecklings- och tillväxtekonomier

ILO beräknar att den globala arbetsmarknaden har förlorat arbetade timmar motsvarande en kvarts miljard heltidsjobb till följd av pandemin.¹ Utvecklingsländer och tillväxtländer har drabbats hårdare ekonomiskt under pandemin än avancerade ekonomier. Detta är ett omvänt mönster mot finanskrisen som drabbade avancerade ekonomier hårdare än utvecklingsländerna.

Särskilt hårt drabbade har de länder som har ett stort beroende av utländsk turism varit. Om pandemin förvärras är det hög risk att dessa länder åter drabbas hårdast när intäkter från utländska turister försvinner. Paradoxalt kan nya reserestriktioner vara till gagn för många rikare länder som har en relativt liten egen utländsk turistsektor, men som har en betydande tjänsteimport av utlandsturism. För dessa länder kan restriktioner för utlandsresor innebära att tjänsteimporten förbyts till inhemsk konsumtion.

Utvecklings- och tillväxtekonomiernas tillväxtbanor har pressats ner och orsakat stora sysselsättningsfall. Hårdast drabbade är unga, kvinnor och kortutbildade. Antalet människor i extrem fattigdom är idag enligt IMF:s beräkningar 65 till 75 miljoner fler än före pandemin.²

Flera utvecklings- och tillväxtekonomier är starkt beroende av prisutvecklingen på en eller ett fåtal råvaror. Under pandemins inledning sjönk priset kraftfullt på olja och andra råvaror. Under år 2021 har priserna stigit på flertalet råvaror, inte minst oljan.

För några stora råvaruexportörer bidrar prisutvecklingen till att lyfta ländernas tillväxt. Men för flertalet länder är de stigande priserna sannolikt i huvudsak negativt. Enligt IMF har exempelvis priset på livsmedel stigit mest i de länder som redan hade en svag livsmedelsförsörjning för sina invånare.

Utvecklingen i Kina har under de senaste åren gett ett stort avtryck i den globala ekonomiska tillväxten. Pandemin hade sitt ursprung i Kina och det var Kinas kraftfulla nedstängning redan i början av 2020 som var den första signalen till omvärlden om vad som väntade. Kinas återkommande och bitvis hårda nedstängningar vid smittoutbrott har fortsatt att orsaka problem i de globala leverantörskedjorna. Kinas globala ekonomiska styrka har förstärkts under pandemin då landet redan under andra kvartalet 2020 kunde inleda en ekonomisk återhämtning.

Landet styrs alltmer enväldigt av President Xi Jinping som också har upphävt tidigare begränsningar för antalet mandatperioder en kinesisk ledare kan regera. Kina har under Xi Jinping ledning intagit en allt hårdare linje i relation till omvärlden. Friheten i Hong Kong har kraftigt inskränkts samtidigt som hoten mot Taiwan har blivit allt fränare.

På det ekonomiska planet genomgår nu Kina en mycket besvärlig process av att krympa en överdimensionerad och överprissatt fastighetsmarknad, utan att detta ger upphov till en fastighetskrasch. Kina bedöms i dagsläget ha tomma bostäder för motsvarande 90 miljoner människor samtidigt som tre av fyra kinesiska städers befolkning minskar. Kinas ekonomi är starkt kopplad till utvecklingen på fastighetsmarknaden där omkring 30 procent av BNP bedöms vara kopplad till fastigheter. En tredjedel av de kinesiska regionernas inkomster bedöms vara kopplad till markförsäljning.

Det framstår som sannolikt att relationen mellan västvärlden och Kina fortsatt kommer vara mycket ansträngd och det finns en ökad vilja i Europa och USA att minska beroendet av det kinesiska näringslivet, inte minst när det gäller det kinesiska inflytandet i avancerad IT och mobilinfrastruktur.

Globala leveransproblem tynger USA och andra avancerade ekonomier

I världens avancerade ekonomier har den ekonomiska utvecklingen under året i delar tyngts av flaskhalsproblemen i de globala leverans- och värdekedjorna med alltifrån brist på halvledare till trängsel i containerhamnar. Enligt OECDs beräkningar så har leveranstiden på halvledare under det senaste året nästan fördubblats.³

¹ IMF (2021), World Economic Outlook, oktober 2021

² ibid

³ OECD (2021), OECD Economic Outlook, Volume 2021, Issue 2

Flaskhalsproblemen har varit särskilt påtagliga för utvecklingen i USA, inte minst för amerikansk bilindustri. Även europeisk industri har i delar tyngts av flaskhalsproblematik, bland annat har utvecklingen i tysk bilindustri varit mindre god de senaste månaderna. Nedgången i den tyska bilindustrin beräknas ha dragit ned tysk BNP med 1,5 procent.⁴

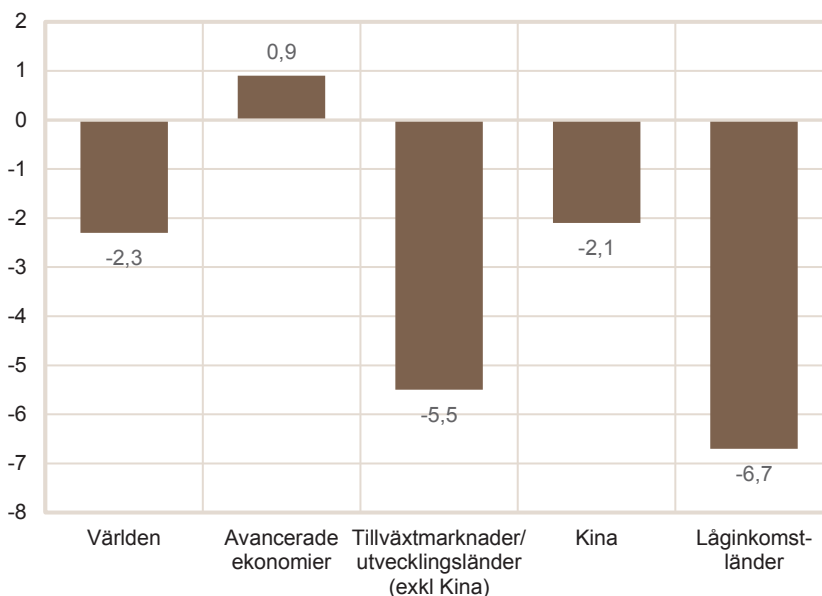
Men trots betydande störningar i de globala värdekedjorna så är tillväxten i västvärlden generellt god. BNP-tillväxten i USA bedöms 2021 uppgå till 5,6 procent och växa med 3,7 procent under år 2022. Den goda tillväxttakten i USA speglar i delar en mycket expansiv finanspolitik som iscensattes under President Trump och som har fortgått under President Biden med lansering av flera omfattande finanspolitiska paket.

I Europa väntas BNP-tillväxten år 2021 bli mycket god i stora delar av Europa och tillväxten väntas vara fortsatt hög under år 2022. I exempelvis Frankrike, där ekonomin krympte kraftigt under pandemins utbrott, kommer tillväxten i år uppgå till närmare sju procent och följas av tillväxttal på över fyra procent under år 2022. Euroområdet som helhet väntas i år växa med omkring fem procent och nästa år med närmare 4,5 procent. Tillväxten inom euroområdet hålls i år delvis tillbaka av problemen i tysk fordonsindustri.

Den europeiska ekonomiska återhämtningen har underlättats av en aktiv penningpolitik från ECB, men också ett policyskifte i en mer expansiv inriktning inom euroområdet i allmänhet och Tyskland i synnerhet. EU har utformat en gemensam återstartspolitik som medverkar till att understödja tillväxten i Europa. En återstartspolitik som, i regeringens ursprungliga budgetförslag, bidrar till att finansiera den svenska statsbudgeten för år 2022 med cirka tio miljarder kronor⁵ (dessa EU-medel är nu osäkra till följd av att riksdagen antog budgetförslaget från Moderaterna, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna – se ”Riksdagens budgetbeslut” under avsnittet ekonomisk politik).

IMF bedömer att avancerade ekonomier redan nästa år har återhämtat sig och når över den BNP-bana som länderna hade före pandemin. Svensk export har en tyngdpunkt mot mer avancerade ekonomier. Att Sveriges traditionella exportmarknader ekonomiskt har klarat krisen relativt bra har sannolikt medverkat till att underlätta återhämtningen av svensk ekonomin.

Diagram 2.3 BNP-avvikelse från tillväxtbana 2022, grupper av länder
Procentuell avvikelse från tillväxtbanan före krisen

Källa: IMF, oktober 2021

⁴ Ibid.

⁵ Se budgetpropositionen för 2022, ”Bidrag från Europeiska faciliteten för återhämtning och resiliens”

Storbritannien som är en viktig exportmarknad för Sverige tillhör orosmolnen. Landet har lämnat EU-samarbetet men har inte hittat en fungerande alternativ modell för handelsrelationerna med Europa. Risken är därför betydande för återkommande politiska bråk mellan Storbritannien och Europa kring handelsregler och varutransporter.

Inflation och energipriser internationellt

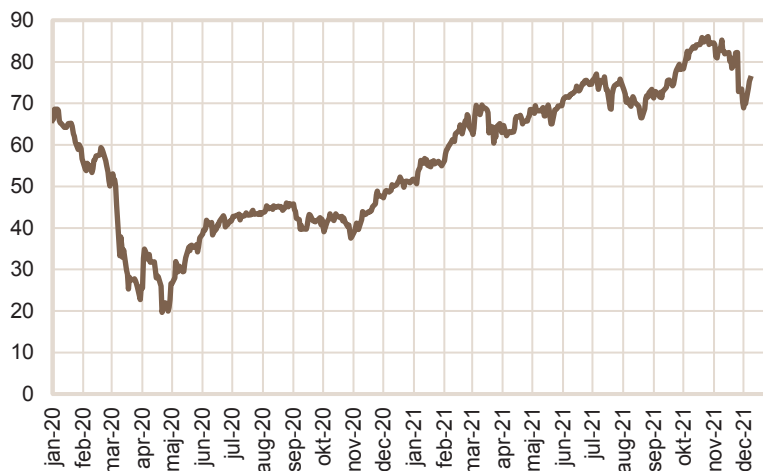
Global sysselsättning och arbetskraftsdeltagande är väsentligt lägre än före pandemin. Detta indikerar att det finns betydande lediga resurser på arbetsmarknaden. Men trots hög arbetslöshet präglas flera länder av betydande prisökningar, och i några länder har även lönerna stigit snabbare än vad som var fallet före pandemin. I USA har lönerna stigit bland annat som ett resultat av att arbetsutbudet fortfarande är väsentligt lägre än före pandemin. Även i Storbritannien har lönerna ökat substantiellt, men då framför allt som ett resultat av EU-utträdet som lett till arbetskraftsbrist inom ett antal yrken där tidigare många östeuropéer arbetat.

Den förhöjda inflationstakten i världen drivs av en kombination av olika faktorer, men två mekanismer framstår som mest grundläggande.

- För det första så präglas inflationsnivåerna 2021 av en mekanisk uppstudseffekt från de stora prisfallen under år 2020. Detta gäller inte minst oljepriset som under början av 2020 föll från nära 70 dollar per fat ner till 20 dollar per fat för att därefter stiga upp till cirka 80 dollar fatet hösten 2021.

Diagram 2.4 Oljepris

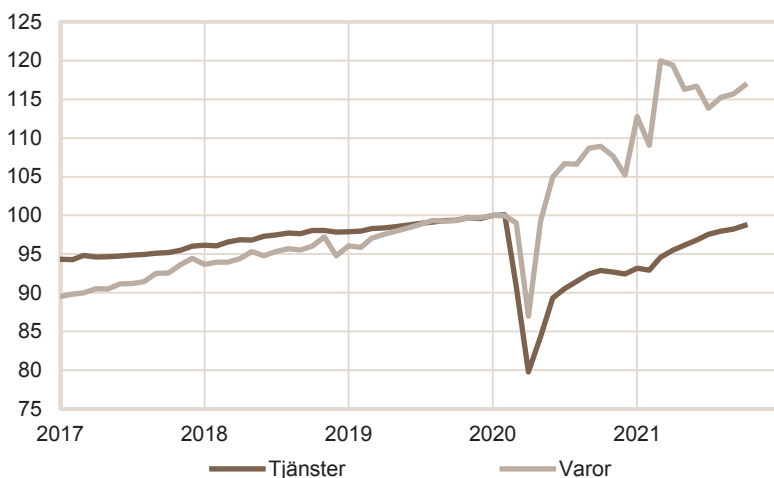
USD per fat

Källa: Macrobond

- För det andra har nedstängningar, restriktioner och preferensförskjutningar under pandemin medfört utbudsproblem när företag inte kunnat möta konsumenternas efterfrågan. Att företagets produktion ofta är del av omfattande globala varukedjor och där reservlager är små har bidragit till sårbarheten. Särskilt i USA har en mycket kraftfull förskjutning skett från konsumtion av tjänster till varor.

Diagram 2.5 Konsumtion av varor respektive tjänster i USA
Index 100=jan 2020

Källa: Federal Reserve Economic Data

USA har för närvarande en hög och relativt bred inflation. Hushållens inflationsförväntningar har stigit påtagligt i USA. Även i Europa stiger inflationen. Men dynamiken är delvis annorlunda jämfört med USA och uppgångarna är än så länge av en mindre storleksordning. I november steg inflationen inom euroområdet med nästan fem procent, drivkraften var framför allt energipriserna som steg med hela 27 procent. Om man rensar bort energipriserna så var inflationstakten i Euroområdet 2,5 procent, alltså bara något högre än målnivån.

De höga och stigande inflationsutfallen skapar förväntningar på hur centralbanker väntas justera sin policyinriktning. Flera centralbanker har signalerat att utvecklingen motiverar en tidigare normalisering och åtstramning av penningpolitiken.

Amerikanska Fed har meddelat att tillgångsköpen minskas under november men har uttryckt tålamod med inflationsuppgångarna och vidhåller att den höga inflationen i huvudsak är övergående, även om den riskerar att bli mer ihållande.

ECB har signalerat att räntehöjningar kommer att dröja och tillgångsköpen sannolikt fortlöper under 2022. ECBs ordförande Christine Lagarde har i tal bland annat betonat att inflationen i stora delar drivs av energi/oljepriser samtidigt som löneökningarna är fortsatt modesta.

Även om inflationstrycket kan väntas dämpas så är det tydligt att de höga energipriserna kraftfullt tynger konsumenternas ekonomi. Risken finns att den ekonomiska återhämtningen hämmas av de höga energipriserna. Det finns också en betydande risk för politisk instabilitet när höga energipriser undergräver väljarnas stöd för de politiska partierna.

3. Svensk ekonomi

I avsnittet om svensk ekonomi går vi igenom de senaste utfallen och några av indikatorerna som beskriver den ekonomiska utvecklingen och presenterar därefter vår prognos för den svenska ekonomin de kommande åren.

Även om Coronakrisen har inneburit sällan skådat slag mot den globala ekonomin har svensk ekonomi hittills klarat krisen relativt bra. BNP-fallet blev mindre än tidigare befarat och återhämtningen verkar i nuläget hålla god takt. Tillväxttalen blir höga både 2021 och 2022. Arbetslösheten är dock fortsatt mycket hög och även om den positiva utveckling som vi prognostiserar för kommande år infrias beräknas arbetslösheten intet sjunka lägre än till 7,6 procent mot slutet av 2022.

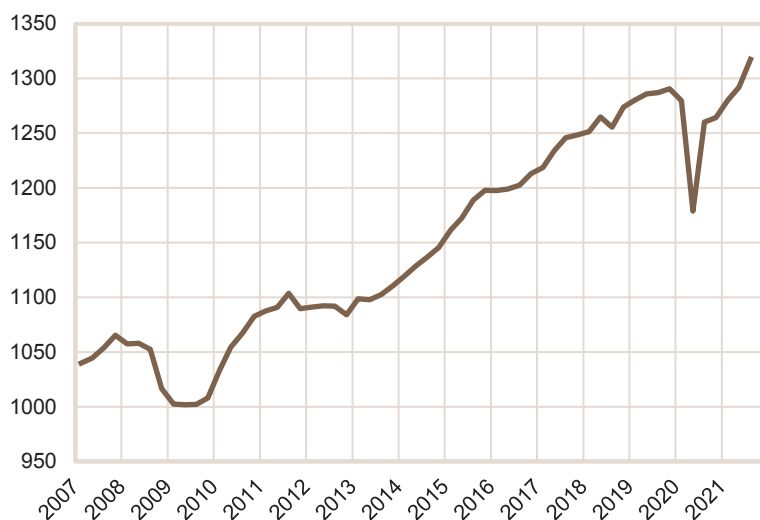
3.1 Utfall och indikatorer

Ekonomin har återhämtat sig starkt

Efter ett mindre avbrott i slutet av 2020 har återhämtningen i svensk ekonomi fortsatt starkt. Under det tredje kvartalet 2021 översteg BNP den nivå som uppnåddes i slutet av 2019 och ligger nu cirka två procent högre än toppnoteringen före krisen (diagram 3.1).

Diagram 3.1 BNP per kvartal

Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensad

Källa: SCB

Både det första och det andra kvartalet i år uppgick BNP-tillväxten till cirka en procent jämfört med närmast föregående kvartal, vilket motsvarar en årstakt på fyra procent. Det tredje kvartalet tog tillväxten ytterligare fart och beräknas ha uppgått till två procent (diagram 3.2). Det var framför allt hushållens konsumtion (som växte med i genomsnitt två procent per kvartal) och bruttoinvesteringarna (som ökade starkt det andra och det tredje kvartalet, 4,1 respektive 2,6 procent) som bidrog till tillväxten.

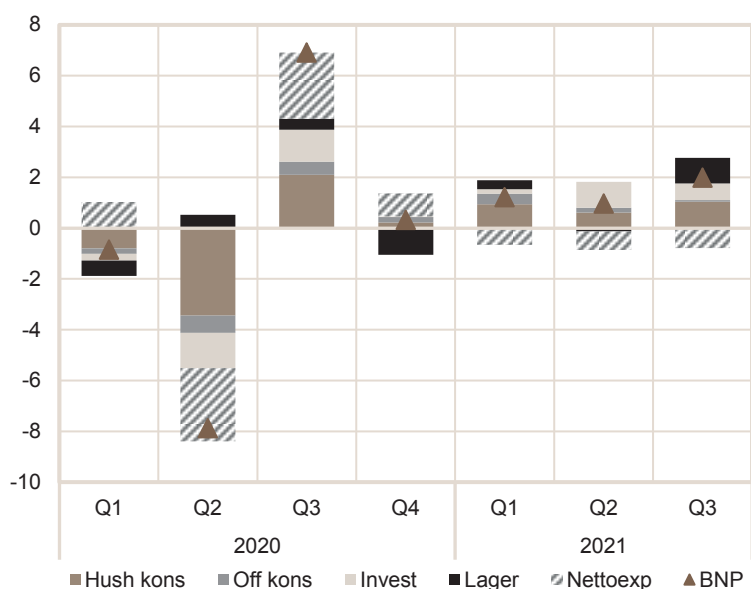
Även lagerinvesteringarna bidrog starkt till den snabbare tillväxten det tredje kvartalet. Det är inte självklart hur de ökade lagerinvesteringarna ska tolkas. Lager kan delas upp i fyra olika typer – råvaror och insatsvaror, produkter i arbete, färdiga varor samt handelsvaror (producerat av andra avsedda för försäljning). Beroende på orsaken till en lagerförändring kan en ökning eller minskning av lagren både vara ett tecken på stark och svag ekonomi. Tyvärr finns inte den uppdelning i NR som skulle underlätta en tolkning.

I Konjunkturbarometern (KI) har det skett en förskjutning mot att allt fler företag anser att deras lager är för små. Det talar för att utvecklingen det tredje kvartalet är positiv. Men det innebär också att när företagen är nöjda med lagerstorleken så kommer lagerinvesteringarna ge ett negativt bidrag till BNP. Det är knappast så att tillväxten det tredje kvartalet ska tolkas som en uppväxling av tillväxttakten som kan förväntas hålla i sig.

Exporten ökade väldigt snabbt direkt efter fallet andra kvartalet 2020. Redan det fjärde kvartalet var den tillbaka på samma nivå som före nedgången. Därefter har exporten legat kvar på samma nivå mätt i fasta priser. Importen har utvecklats annorlunda. Den ökade betydligt långsammare än exporten under det andra halvåret 2020 men har fortsatt att öka under 2021. Det resulterade i ett kraftigt positivt bidrag från nettoexporten under det tredje och det fjärde kvartalet 2020, som förbyttes i ett negativt bidrag 2021. En förklaring till utvecklingen är att tillväxten de senare kvartalen har drivits av investeringar och hushållens konsumtion, som båda har ett relativt stort importinnehåll, samtidigt som exporten har legat stilla.

Offentlig konsumtion hölls både tillbaka och ökade till följd av pandemin. Verksamheter direkt kopplad till Covidbekämpning, främst sjukvården, ökade i volym medan andra verksamheter minskade till följd av nedstängningar och högre sjuktal. Netto blev det ett negativt bidrag till BNP under det andra kvartalet 2020.

Diagram 3.2 BNP-förändring, bidrag från olika komponenter
Procent, kvartal till kvartal

Källa: SCB

Arbetade timmar släpar efter

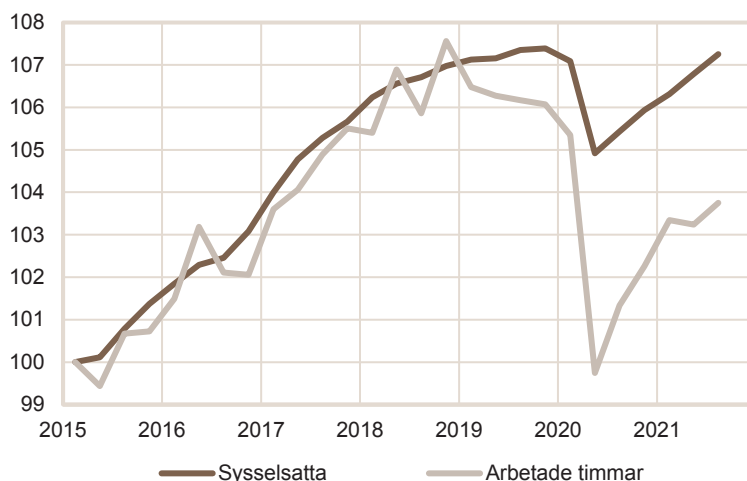
Sett till BNP har alltså den svenska ekonomin kommit tillbaka starkt efter det snabba fallet under 2020. Återhämtningen har varit bred, även om det finns delar som fortfarande inte är tillbaka på samma nivå som före krisen. Situationen är dock inte lika positiv när det gäller arbetsmarknaden. Förvisso är antalet sysselsatta tillbaka på samma nivå som före krisen, men antalet arbetade timmar som föll betydligt mer under krisen, har enligt nationalräkenskaperna långt kvar till nivån före krisen (diagram 3.3).⁶

⁶ Det kan vara på sin plats med en viss försiktighet i tolkningen. NRs redovisade totala lönesumma ökar betydligt mer än vad man skulle förvänta sig med den relativt svaga ökningen av antalet arbetade timmar.

Det är värt att notera att medelarbetstiden minskade redan under 2019 när konjunkturen försämrades och antalet arbetade timmar minskade, samtidigt som antalet sysselsatta fortsatte att öka. Det finns därmed stor tillväxtpotential i en ökad medelarbetstid framöver.

Diagram 3.3 Arbetade timmar och antal sysselsatta (NR)

Index, 2015 kvartal 1 = 100

Källa: SCB

Arbetslösheten har minskat långsamt

Arbetsförmedlingens (AF) månadsstatistik visar en stark minskning av antalet arbetslösa, medan minskningen är betydligt mindre i AKU från SCB (se diagram 3.4). Att olika statistikällor visar på olika utveckling behöver inte betyda att en är fel. Dessa två källor mäter inte riktigt samma sak.

AKU har sina begränsningar när det gäller jämförelsen av 2021 med tidigare år på grund av förändrade metoder och definitioner från och med 1 januari. Omläggningen orsakar nivåförändringar i till exempel antalet sysselsatta, arbetskraftens storlek och arbetslösheten.⁷ Den kan också leda till förändrat mönster över året, vilket försvårar säsongrensningen. Det förra är mer uppenbart än det senare och utvecklingen under loppet av 2021 borde vara lättare att tolka än jämförelsen med tidigare år.

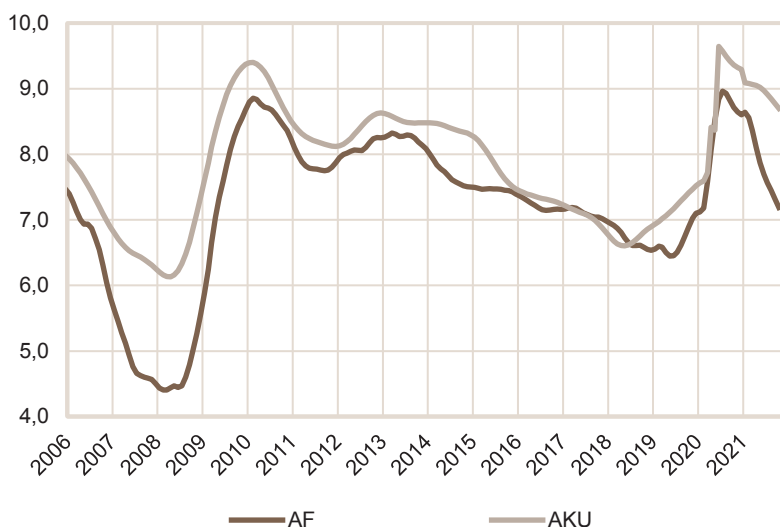
En viktig skillnad mellan AKU och AF är deras respektive populationer. AKU gör sitt urval från befolkningsregistret medan AFs population utgörs av samtliga som har registrerat sig hos AF. Enligt en undersökning från 2016 överensstämmer populationerna bara till 60 procent. Arbetslös är den som inte arbetar men vill arbeta, kan arbeta och söker jobb. Det är vad som undersöks i AKU. Hos AF registrerar sig de som vill ta del av myndighetens tjänster. Personer med starkare anknytning till arbetsmarknaden och medlemskap i en a-kassa är rimligen överrepresenterade i AFs register, eftersom de har starkare incitament att registrera sig. Man måste registrera sig för att få ersättning och kunna delta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Vår tolkning av statistiken är att arbetslösheten har sjunkit till 8,7 procent och att AFs uppgifter tyder på att det är stora skillnader mellan olika grupper på arbetsmarknaden.⁸ Arbetsmarknadsläget har förbättrats snabbt för personer med starkare anknytning till arbetsmarknaden och betydligt långsammare för personer med svagare anknytning. De senare löper betydligt större risk att fastna i långtidsarbetslöshet.

⁷ Dubbelmätningar under 2021 ska ge information om förändringarna av nivåer, men små urval gör den informationen mycket osäker. Eventuellt förändrat säsongmönster blir tydligt först när tillräckligt lång tid gått.

⁸ Det är den nivå som stämmer överens med det officiella måttet efter omläggningen 1 januari 2021. Översatt till den gamla nivån är arbetslösheten några tiondelar lägre.

Diagram 3.4 Arbetslöshet enligt AKU respektive AF
 Procent av arbetskraften 16–64 år

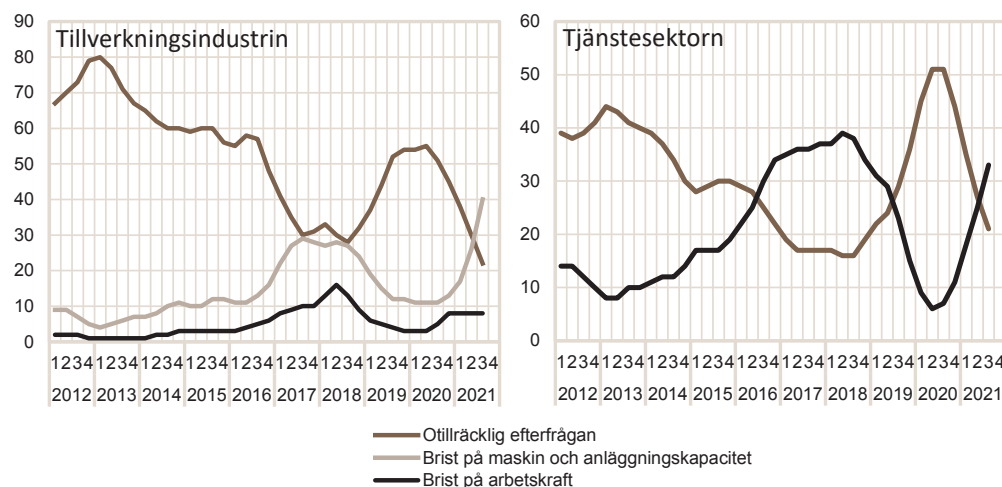
Not: Till följd av AKUs metodomläggning 2021 är den officiella svenska arbetslöshetsstatistiken i dagsläget inte jämförbar över tid. I våra tidsserier har vi därför korrigerat utfallen före 2021 med hjälp av den information som SCB publicerat där man ger en preliminär bedömning av metodomläggningens effekter på nivån för olika mått såsom arbetslöshet. AKU-arbetslösheten för tidigare år är alltså här några tiondelar högre än vad den har uppgivits vara, mätt med den gamla metoden.

Källa: SCB, Arbetsförmedlingen, egna beräkningar

Arbetsmarknaden är inte överhettad

Vissa bedömare hävdar att problemet på arbetsmarknaden redan nu är arbetskraftsbrist. Man pekar på den snabba minskningen av arbetslösheten i Arbetsförmedlingens registrerade arbetslöshet och att arbetsgivare uppger ökade svårigheter att rekrytera personal med rätt utbildning och kompetens. Som vi visat ovan beskriver registerstatistiken inte hela bilden. AKUs svagare minskning av arbetslösheten är ett tecken på den tudelade utvecklingen. I ett senare avsnitt beskrivs det outnyttjade utbudet av arbetskraften och vad som krävs för att förbättra samstämmigheten mellan efterfrågan och utbud.

Diagram 3.5 Främsta hinder för produktionen/verksamheten
 Andel ja-svar, säsongrensad

Källa: Konjunkturinstitutet

KI:s barometersvar ger inte heller en så ensidig bild av rekryteringsvårigheter som ofta målas upp. I hela näringslivet uppger nästan 40 procent av företagen att man har brist på arbetskraft i nuläget, det är en kraftig ökning men nivån ligger fortfarande under 2018 års notering. Samtidigt är det mindre än 10 procent av företagen inom tillverkningsindustrin som anger brist på arbetskraft som det främsta produktionshindret. Brist på maskin- och anläggningskapacitet (40 procent) och otillräcklig efterfrågan (drygt 20 procent) är betydligt vanligare som främsta hinder. Inom tjänstesektorn anger 30 procent av företagen brist på arbetskraft och 20 procent otillräcklig efterfrågan som främsta hinder.

En fördjupande enkät av Arbetsförmedlingen under våren 2021 visade att endast 12 procent av de privata företagen då svarade på upplevd brist genom att erbjuda högre löner. Det är långt färre än de som uppger att de främst söker intensivare och sänker kraven. Högre lön kommer långt ner på listan. Risken för en accelererande inflation på grund av löne-prisspiraler verkar ligga långt bort.

Mycket starkt stämningläge

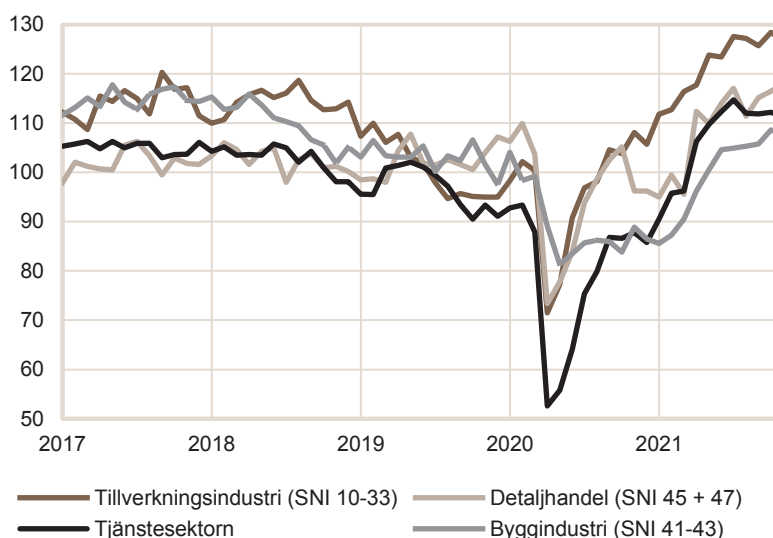
Konjunkturinstitutets konfidensindikator beskriver stämningläget i svensk ekonomi och synen på utvecklingen de närmaste månaderna. Bedömningarna inom tillverkningsindustrin har i november planat ut på ett stämningläge som är mycket starkare än normalt, efter att ha stigit kontinuerligt sedan bottennoteringen i april 2020. I detaljhandeln mattades stämningläget av markant runt årsskiftet men det har sedan stigit påtagligt under 2021. Byggindustrin, som inte drabbades lika hårt under fallet förra våren, låg länge förankrad en bit under normalläge, men har under 2021 repat sig och stämningläget har förbättrats betydligt.

Den privata tjänstesektorn föll avsevärt mer än andra branscher under den akuta krisen. Stämningläget i sektorn har sedan återhämtat sig lika starkt som det i industrin men från ett sämre utgångsläge. Tjänstesektorn är mer disparat än övriga sektorer och innehåller både branscher som bara är i början av återhämtningen (till exempel hotell- och restaurangbranschen) och branscher som inte har påverkats alls eller till och med gynnats av krisen (företagstjänster med flera).

Den samlade bilden är att stämningläget har förbättrats brett under 2021 och var mycket starkare än normalt i november. Några saker lägger dock sordin på stämningen och bidrar till osäkerhet. En är utvecklingen vad gäller Covid-19 och hur omfattande den pågående ökningen av smittan blir, särskilt i Europa. En annan är leveransproblem med viktiga insatsvaror till industrin. Ytterligare en är osäkerheten om hur tillfällig den högre inflationen egentligen är.

Diagram 3.6 Konfidensindikatorn per näringslivssektor

Indextal, historiskt genomsnitt = 100

Källa: Konjunkturinstitutet

3.2 Prognos för svensk ekonomi 2021–2022

Svensk ekonomi har återhämtat sig starkt och uppvisat höga tillväxttal hittills under 2021. Vår bedömning är att tillväxten nu dämpas något men fortsatt är relativt hög. I år beräknas BNP växa med 4,6 procent och nästa år 3,2 procent. Ett centralt antagande i denna prognos är att vaccinen fortsatt är verksamma mot nya mutationer av Coronaviruset.

Tabell 3.1 Försörjningsbalans

Procentuell volymförändring respektive miljarder kronor

	Nivå 2019	2020	2021p	2022p
BNP	5 144	-3,1	4,6	3,2
Import	2 114	-5,9	8,6	4,9
Hushållens konsumtion	2 294	-4,7	5,3	4,4
Offentlig konsumtion	1 354	-1,6	3,1	1,4
Bruttoinvesteringar	1 241	-0,5	6,6	4,8
Lagerinvesteringar ¹	35	-0,7	0,3	0,0
Slutlig inhemsk efterfrågan	4 889	-2,8	5,0	3,7
Export	2 334	-5,0	6,5	3,8
Nettoexport ¹	220	0,2	-0,5	-0,3
BNP, kalenderkorrigerad		-3,0	4,5	3,2

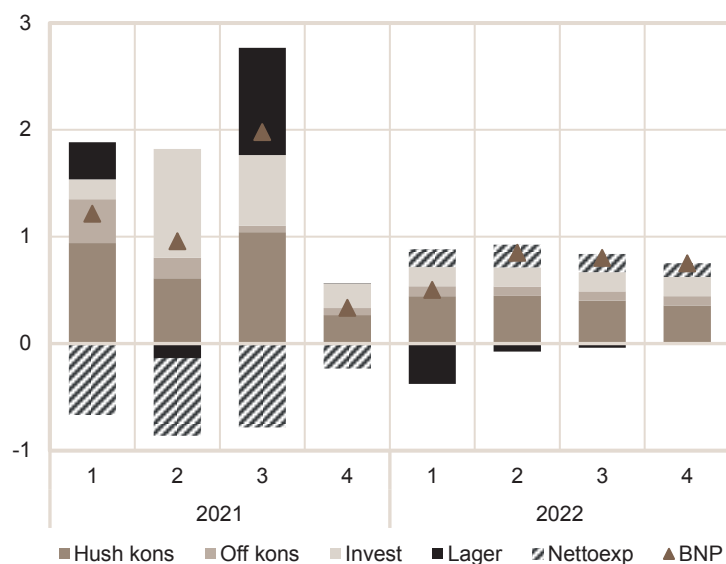
¹ Förändring i procent av föregående års BNP

Källa: SCB och egna beräkningar

Det är fortsatt hushållens konsumtion och investeringarna som håller efterfrågan uppe det närmaste året. Tillväxten under innevarande kvartal kan dock bli något svagare än det tredje kvartalets mycket starka tillväxt. Nedan redovisas vår bedömning av försörjningsbalansens olika komponenter.

Diagram 3.7 BNP-förändring, bidrag från olika komponenter

Procentuell förändring, kvartal till kvartal, prognos från 2021 kvartal 4

Källa: SCB och egna beräkningar

Goda förutsättningar för ökade investeringar

Kapacitetsutnyttjandet är relativt högt och brist på maskiner och anläggningar har ersatt svag efterfrågan som det stora hindret för produktionen. Företagen betraktar generellt vinstläget som gott. Allt detta är goda förutsättningar för en snabb ökning av investeringarna.

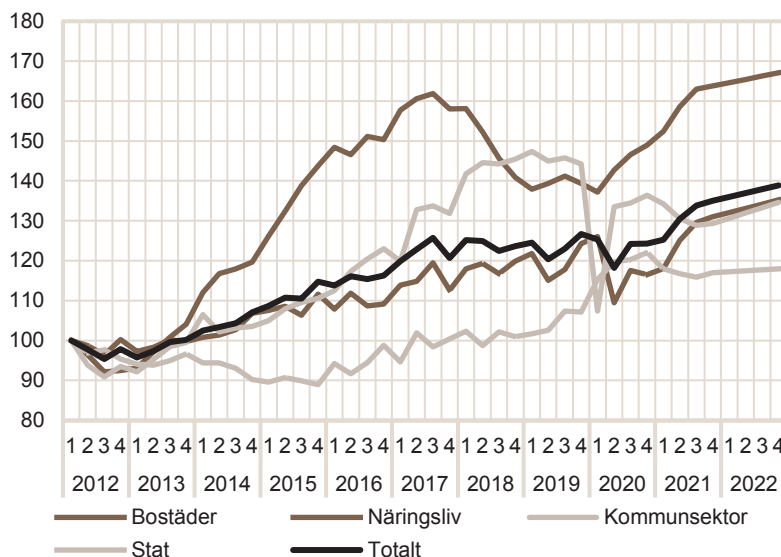
Sett över en längre period utmärker sig kommunsektorns (kommuner och regioner) investeringar med en stark och ihållande investeringsuppgång (diagram 3.8). Efter fallet 2020 skedde en markant återhämtning till en hög nivå. Vår bedömning är att fortsatt stora behov inom vård, skola och omsorg borgar för en fortsatt hög investeringsnivå, men vi räknar inte med att den fortsätter att öka lika snabbt som tidigare.

De statliga investeringarna tog ett rejält kliv uppåt 2019 och fortsatte öka starkt 2021. Det är investeringar i infrastruktur och försvaret som driver utvecklingen. Enligt budgetpropositionen bryts den snabba ökningen 2022. Vi räknar därför med att investeringarna planar ut på en hög nivå under 2022.

Det dröjde till 2015 innan bostadsinvesteringarna nådde upp till samma nivå som före finanskrisen. Den snabba ökningen bröts 2018. Men vi räknar med att den vändning uppåt som inleddes 2020 håller i sig. Osäkerheten är dock betydande då exempelvis bristande cementtillgång och slojade investeringsstöd till hyresrätter kan påverka investeringstakten framöver.

Diagram 3.8 Investeringar per sektor

Indextal, 2012 kvartal 1 = 100, prognos från 2021 kvartal 4

Källa: SCB och egna beräkningar

Tabell 3.2 Bruttoinvesteringar per sektor

Miljarder kronor respektive procentuell volymförändring

	Nivå 2019	2020	2021p	2022p
Bostäder	241	3,2	10,8	4,0
Näringsliv exkl. bostäder	771	-1,9	7,3	6,1
Stat	110	14,0	-2,1	0,6
Kommuner	119	-12,1	2,2	1,4
Totalt	1 241	-0,5	6,6	4,8

Källa: SCB och egna beräkningar

Hushållens konsumtion ökar starkt och sparandet minskar

Hushållens konsumtion svarar för nästan halva BNP och spelar därmed stor roll för tillväxttakten. Normalt är hushållen stabiliserande för konjunkturen och deras konsumtion varierar inte lika mycket som investeringarna. Den kris vi nu genomgår är ett undantag, hushållens inkomster har till stor del bibehållits men konsumtionsmöjligheterna har beskurits kraftigt. Det ledde till ett kraftigt fall i konsumtionen och högt sparande. Hushållens beteende är en central faktor i hur kraftfull återhämtningen blir. Vi bedömer det som rimligt att

hushållens sparande minskar från 2020 års höga nivå, vilket innebär att konsumtionen kan öka betydligt snabbare än inkomstutvecklingen.

Det är också vad som skett hittills under 2021. Omräknat till årstakt har ökningstakten varit sex procent i genomsnitt. Efter en så pass stark ökning och en tilltagande osäkerhet om hur allvarlig vinterns Covidspridning blir tror vi att hushållens konsumtion innevarande kvartal växer betydligt svagare än tredje kvartalet. Därefter ökar konsumtionen återigen snabbare men inte lika snabbt som de senaste kvartalen.

Hushållens konsumtion ökar markant mer än deras inkomster både 2021 och 2022 (tabell 3.2). Det innebär att det finansiella sparandet i relation till BNP minskar från 6,7 procent 2020 till 5,5 procent 2022.

Tabell 3.3 Hushållens ekonomi
Miljarder kronor respektive procentuell förändring

	nivå 2019	2019	2020	2021p	2022p
Lönesumma	2 015	4,5	0,9	5,7	4,1
Övriga inkomster	1 304	3,5	-1,2	4,7	1,0
Inkomster före skatt	3 319	4,1	0,1	5,3	2,9
Skatter och avgifter	867	1,4	-1,8	8,2	1,6
Disponibel inkomst	2 452	5,1	0,8	4,3	3,4
Konsumtion	2 269	3,1	-3,6	7,5	6,8
Prisutveckling		1,9	1,1	2,1	2,3
Real disponibel inkomst		2,6	-0,3	2,2	1,1
Real konsumtion		1,2	-4,7	5,3	4,4
Eget sparande, % disp. inkomst	183	7,5	11,5	8,8	5,8
Finansiellt sparande, % BNP	322	6,4	6,7	6,1	5,5

Källa: SCB och egna beräkningar

Utrikeshandeln ger fortsatt stora överskott

Svensk ekonomi, och särskilt industrin, gynnas av den positiva internationella utvecklingen. Världens samlade BNP väntas mer än väl ta igen fallet under 2020 och växa med 5,6 procent i år och 4,5 procent 2022 (tabell 3.3). Även när de olika ländernas tillväxttal vägs ihop med vikter som speglar hur stor del av svensk export de normalt tar emot (KIX-vägning) blir tillväxttalen lika höga. KIs uppskattning av hur importen i våra viktigaste mottagarländer förväntas utvecklas ger en ännu positivare bild. Detsamma gäller prognoser för världshandelns utveckling. Sammantaget ser förutsättningarna för svensk export mycket goda ut och vår prognos pekar på en stark ökning i år och en något mer återhållen ökning 2022.

Tabell 3.4 BNP i omvärlden, världshandel och bytesbalans
Procentuell förändring

	2020	2021p	2022p
BNP, Världen (OECD)	-3,4	5,6	4,5
KIX-vägd BNP	-4,1	5,6	4,5
Världshandeln (OECD)	-8,4	9,3	4,9
Svensk exportmarknad (KI)	-9,3	7,6	6,5
Exportvolym	-5,0	6,5	3,8
Bytesbalans (procent av BNP)	6,1	6,0	5,4

Källa: OECD, Riksbanken, Konjunkturinstitutet och egna beräkningar

Varuexporten har ett stort innehåll av importerade insatsvaror. Därför följer importen till stor del exportutvecklingen. Men importinnehållet är stort även i hushållens konsumtion och näringslivets investeringar. Det innebär att importen nu ökar snabbare än exporten. Ökad export innebär ett positivt bidrag till BNP-utvecklingen medan ökad import minskar BNP. Nettoexporten ger därför negativa bidrag till BNP både i år nästa år, trots att exporten överstiger importen i faktiska tal.

Sverige har sedan 1990-talskrisen haft stora överskott gentemot utlandet. Bytesbalansen⁹ uppvisade 2020 ett överskott på 6,1 procent av BNP. Vår prognos innebär att överskottet ligger kvar på sex procent i år och sjunker till 5,4 procent 2022.

Offentlig konsumtion starkt påverkad av Covid

Kommunal konsumtion beräknas bland annat utifrån hur många barn, elever eller äldre som finns i respektive verksamhet. Nedgången under 2020 förklaras bland annat av att färre barn var närvarande i förskolan och att det därmed bedrevs mindre verksamhet, oavsett om personalen är där eller inte. Inom annan verksamhet har kraftigt ökad sjukfrånvaro lett till neddragningar i verksamheten, det vill säga tillfälligt lägre konsumtion. Vi antar att den minskade konsumtionen till stor del tas tillbaka 2021.

Vi räknar med att sjukvården successivt återgår till mer normal verksamhet och att regionerna dessutom behöver beta av den ”vårdskuld” som har byggts upp när den reguljära vården tvingats stå tillbaka.

Statlig konsumtion ökar snabbt både 2021 och 2022 till följd av stora Covidrelaterade anslag till olika myndigheter.

Offentliga finanser snabbt mot balans

Det offentliga finansiella sparandet uppgick 2019 till 0,6 procent av BNP och den offentliga skuldkvoten till knappt 35 procent av BNP. I och med de akuta stödåtgärder som genomfördes i takt med att pandemin förvärrades och den automatiska försvagningen¹⁰ av de offentliga finanserna som uppstår när ekonomin krymper, svängde det finansiella sparandet till ett underskott på 2,6 procent av BNP 2020. Tillsammans med krympande BNP ledde det till att skuldkvoten ökade till 39,3 procent.

Tabell 3.5 Offentliga finanser

Miljarder kronor respektive procent

	2019	2020	2021p	2022p
Inkomster	2 619	2 637	2 762	2 850
Utgifter	-2 590	-2 765	-2 817	-2 852
Finansiellt sparande	28	-129	-54	-2
Procent av BNP	0,6	-2,6	-1,0	0,0
Maastrichtskuld ¹	1761	1962	1958	1865
Procent av BNP	34,8	39,3	36,6	33,2

¹ Utöver effekter från det finansiella sparandet har Maastrichtskulden bland annat påverkats av förändringar i Riksbankens hantering av valutareserven.

Källa: SCB och egna beräkningar

Tack vare den snabba ekonomiska återhämtningen beräknas underskottet uppgå till 1,0 procent i år, trots den relativt expansiva statsbudgeten och ett antal tilläggsbudgetar. Den starka tillväxten innebär en automatisk förstärkning av det offentliga finansiella sparandet, skatteintäkterna ökar och transfereringsutgifter minskar samtidigt som många av krisåtgärderna löper ut.

Enligt vår prognos fortsätter den offentliga ekonomin att förbättras nästa år. Ekonomin klarar både reformutgifter på 74 miljarder och att i stort sett uppnå balans i finansiellt sparande. Därmed minskar den underliggande skuldkvoten både i år och nästa år.

Det ska betonas att detta är vår prognos för utvecklingen, inte en beskrivning av hur vi vill att det ska se ut. I kapitlet om ekonomisk politik utvecklar vi förslag om hur vi med högre efterfrågan och insatser för att stärka arbetslösa kan pressa ned arbetslösheten betydligt lägre än den har legat de senaste snart 30 åren.

⁹ Utöver nettoexporten ingår löner till utlandet, kapitalavkastning och transfereringar.

¹⁰ Den offentliga sektorns transfereringsutgifter ökar när fler blir arbetslösa eller sjuka. Skatteintäkterna minskar också när inkomsterna i ekonomin minskar. Båda dessa effekter motverkar nedgången i ekonomin genom att underskott i de offentliga finanserna håller uppe efterfrågan i privat sektor.

Sjunkande arbetslöshet, men fortsatt hög nivå

I vår prognos är det tillväxten i BNP och produktiviteten som tillsammans bestämmer antalet arbetade timmar i ekonomin. Antalet sysselsatta beräknas sedan med hjälp av antaganden om medelarbetstiden.

I tabell 3.8 redovisas utvecklingen för BNP, arbetade timmar, produktivitet, medelarbetstid och antalet sysselsatta. Produktiviteten (BNP per arbetad timme) ökade med 0,7 procent 2020. Antalet arbetade timmar, som minskade med 3,8 procent 2020, förväntas öka med endast 1,4 procent i år medan vi för nästa år förutspår en något större ökning.

Tabell 3.6 BNP, arbetstid och sysselsättning enligt NR
Miljarder kronor respektive procentuell förändring

	Nivå 2019	2020	2021p	2022p
BNP, miljarder kronor	5 144	-3,1	4,6	3,2
BNP per timme, kronor	622	0,7	3,3	1,6
Arbetade timmar NR, miljoner timmar	8 266	-3,8	1,4	1,6
Medelarbetstid, timmar per kvartal	403,1	-2,6	0,3	0,8
Sysselsatta NR, tusental personer	5 127	-1,3	1,0	0,7

Källa: SCB (Nationalräkenskaperna) och egna beräkningar

Medelarbetstiden föll kraftigt under 2020 då antalet sysselsatta inte minskade lika mycket som antalet arbetade timmar. Detta förklaras till stor del av systemet med korttidsarbete där anställda blev permitterade på deltid och behöll jobben i stället för att bli arbetslösa. Även högre sjukfrånvaro till följd av smittspridning och skärpta rekommendationer drog ned medelarbetstiden. Vi antar att medelarbetstiden, som ökade oväntat lite 2021, ökar med nästan en procent 2022.

Arbetslösheten steg mycket snabbt under våren 2020 när stora delar av samhället stängdes ner. Den toppade på 9,4 procent tredje kvartalet 2020, vilket ändå var betydligt lägre än förväntat.¹¹ En betydande del av arbetskraften omfattades av korttidsarbete – som mest var över 300 000 arbetstagare permitterade samtidigt vilket motsvarar 6 procent av arbetskraften – varav en betydande andel annars hade riskerat arbetslöshet.

Vår prognos för arbetslösheten innebär en fortsatt nedgång under 2021 och 2022. Vid slutet av nästa år räknar vi med att arbetslösheten har sjunkit till 7,6 procent. Uttryckt som årsmedeltal uppgick arbetslösheten till 8,7 procent 2020, och förväntas uppgå till 8,8 respektive 7,9 procent 2021 och 2022 (tabell 3.7). Bakom förändringen ligger en svag befolkningsökning, oförändrat arbetskraftsdeltagande och en hygglig sysselsättningsökning.

Tabell 3.7 Arbetsmarknadsprognos AKU
Procentuell förändring, tusental personer 15–74 år

	Nivå 2019	2020	2021p	2022p
Befolkning	7 485	0,4	0,0	0,1
Arbetskraften	5 477	0,4	0,8	0,0
Sysselsatta	5 085	-1,3	0,7	1,0
Arbetslösa	392*	478*	490	438
Arbetslöshet (% av arbetskraften)		8,7*	8,8	7,9

* Till följd av AKUs metodomläggning 2021 är den officiella svenska arbetslöshetsstatistiken i dagsläget inte jämförbar över tid. I våra tidsserier har vi därför korrigerat utfallen före 2021 med hjälp av den information som SCB publicerat där man ger en preliminär bedömning av metodomläggningens effekter på nivån för olika mått såsom arbetslöshet.

Källa: SCB och egna beräkningar

Både Konjunkturinstitutets och Riksbankens analyser innehåller antaganden om den arbetslöshet som är förenlig med inflationsmålet (jämviktsarbetslösheten). Finans- och

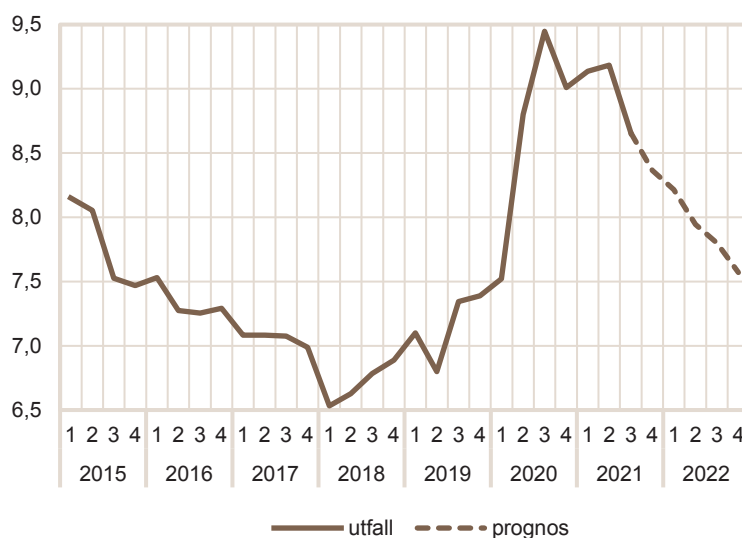
¹¹ Till följd av AKUs metodomläggning 2021 är den officiella svenska arbetslöshetsstatistiken i dagsläget inte jämförbar över tid. I våra tidsserier har vi därför korrigerat utfallen före 2021 med hjälp av den information som SCB publicerat där man ger en preliminär bedömning av metodomläggningens effekter på nivån för olika mått såsom arbetslöshet. Nivån på arbetslösheten före 2021 har därför skrivits upp med cirka 0,3 procentenheter.

penningpolitik har enligt den bakomliggande teorin mycket små möjligheter att påverka denna nivå, en uppfattning som vi inte delar.

En vanlig uppfattningen är att jämviktsarbetslösheten antas ligga nära sju procent och att det när den nivån nås inte längre är lämpligt med en expansiv politik. I vår prognos, som utgår från den nuvarande ekonomiska politiken, nås inte en så låg arbetslöshet under 2022. Det skulle behövas en mer expansiv och aktiv politik för att pressa ned arbetslösheten mer markant. Dessa tankar utvecklas i avsnittet om ekonomisk politik.

Diagram 3.9 Arbetslöshet AKU

Procent av arbetskraften, 15–74 år

Not: Till följd av AKUs metodomläggning 2021 är den officiella svenska arbetslöshetsstatistiken i dagsläget inte jämförbar över tid. I våra tidsserier har vi därför korrigerat utfallen före 2021 med hjälp av den information som SCB publicerat där man ger en preliminär bedömning av metodomläggningens effekter på nivån för olika mått såsom arbetslöshet.

Källa: SCB och egna beräkningar

Tillfälligt hög inflation

Näringslivets löne- och produktivitet utveckling samt importerade prisökningar är grundläggande förutsättningar för den svenska inflationen. I år räknar vi med att timlönen i näringslivet ökar med 2,9 procent och att produktiviteten ökar med nästan 1,5 procent. Det underliggande inhemska trycket på priserna blir därför drygt 1,5 procent.

Tabell 3.8 Priser och reporänta

Procentuell förändring

	2020	2021p	2022p
El och bränsle	-9,7	14,7	7,0
Drivmedel	-9,6	16,9	6,1
Transporttjänster	3,4	3,3	1,3
KPI exkl. energi	1,0	0,9	1,9
KPI	0,5	2,1	2,3
KPIF	0,5	2,3	2,4
Reporänta, % vid årets slut	0,00	0,00	0,00

Källa: SCB och egna beräkningar

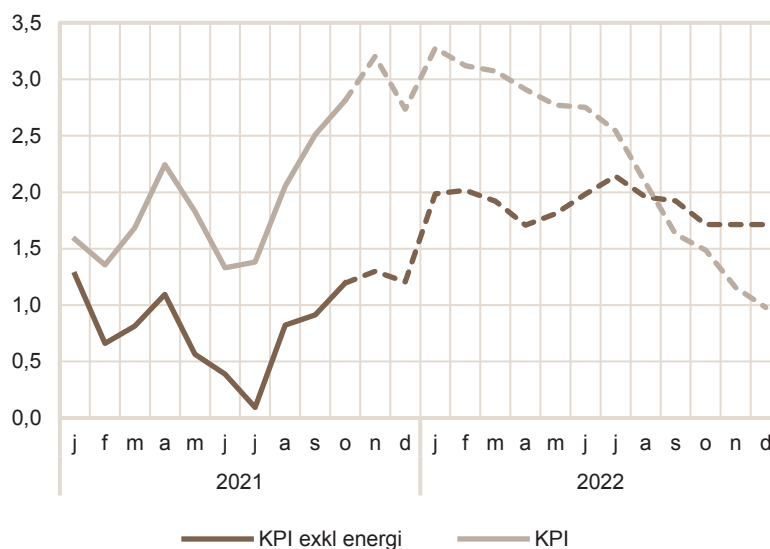
Däremot innebär fjolårets tillfälligt låga priser på bland annat energi och råvaror att det nu, när priserna på dessa produkter i stället stiger snabbt, blir ett stort genomslag i KPI. Dessutom har det uppstått olika flaskhalsar när utbudet inte hunnit med den uppdämda efterfrågan, vilket resulterat i ett tillfälligt pristryck (se diskussion om *Inflation och energipriser* under avsnitt 2).

Under hösten har KPIs 12-månadersförändring krupit upp över tre procent, men kommer från början av 2022 successivt minska och i slutet av året hamna under 1 procent när exempelvis energipriserna sjunker tillbaka. Den underliggande inflationen kommer i stället att uppgå till mellan 1,5 och 2 procent.

Vår prognos för genomsnittlig KPI- respektive KPIF-förändring i år landar på 2,1 respektive 2,3 procent. Nästa år räknar vi med att inflationen blir någon tiondel högre.

Givet vår bedömning av inflationsutvecklingen är det rimligt att anta att Riksbanken låter styrräntan ligga kvar på 0,0 procent under 2022.

Diagram 3.10 KPI med och utan energipriser
12-månadersförändring, procent

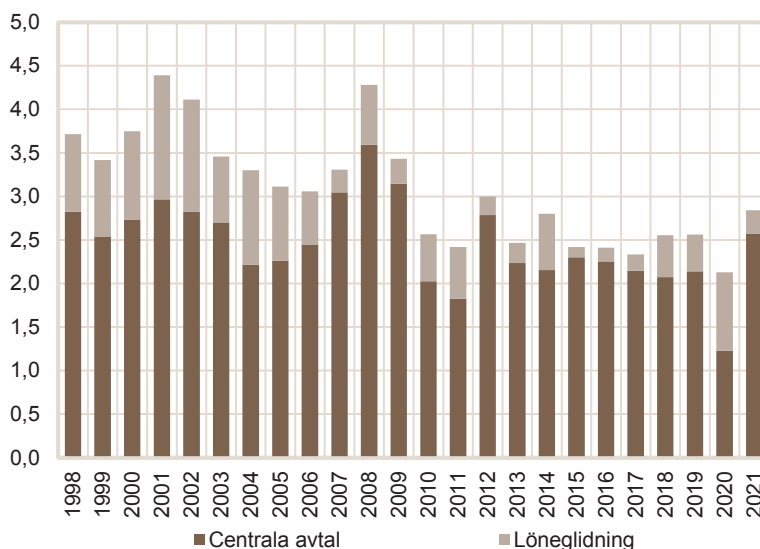
Källa: SCB och egna beräkningar

3.3 Löneutveckling och löneprognos

Mellan 2010 och 2019 ökade lönerna i hela ekonomin enligt konjunkturlönestatistiken med i genomsnitt 2,5 procent per år, och med relativt små variationer mellan åren. Det är en lägre ökningstakt än perioden innan finanskrisen (1998–2007) då lönerna ökade i snitt med 3,6 procent per år. Det är framför allt löneglidningen (löneökningar utöver de centrala löneavtalen) som minskat, men även de centrala avtalen har varit något lägre än innan finanskrisen.

Diagram 3.11 Löneökningar i hela ekonomin

Centrala avtal och löneglidning, årstakt i procent 1998 – 2021 (jan-sep)

Not: Statistiken för 2021 är preliminär

Källa: Medlingsinstitutet

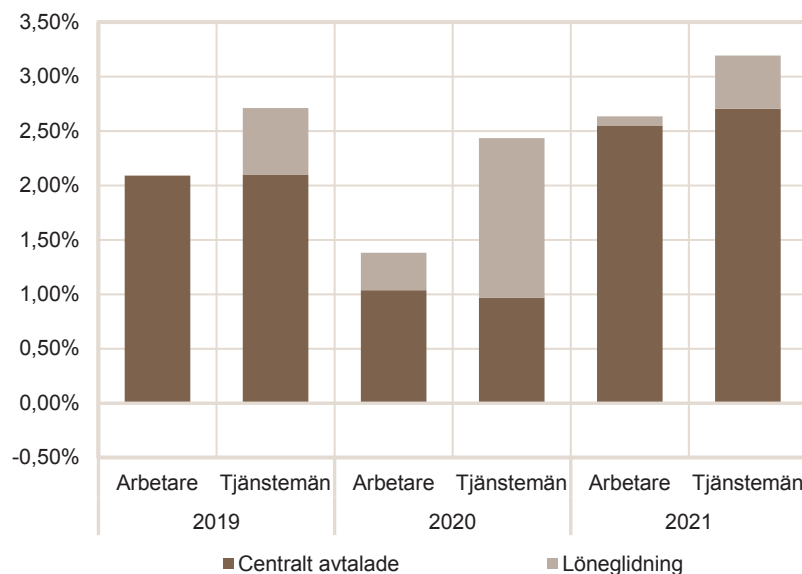
Under 2020 dämpades löneökningarna i hela ekonomin till 2,1 procent. Den främsta förklaringen är att löneavtalen som löpte ut under våren förlängdes till hösten på grund av pandemin.¹² Det betyder att lönerevisionen (den årliga lönehöjningen) flyttades fram till den 1 november eller senare. De arbetstagare som var kvar hos samma arbetsgivare som året innan hade därmed samma grundlön under april till oktober 2020 som under motsvarande månader 2019, vilket motsvarar en årlig löneökningstakt från de centrala avtalen på noll procent. Eventuella löneökningar under denna period kom således mestadels från löneglidning.

Även i näringslivet ökade lönerna med 2,1 procent i fjol. Anmärkningsvärt är dock att skillnaden mellan arbetare och tjänstemän var ovanligt stor. Medan tjänstemännens löner ökade med 2,4 procent stannade arbetarnas löneökningar vid 1,4 procent. Det beror på att arbetarnas löneökningar till mycket stor del avgörs av de centrala löneavtalen, som var lägre än vanligt på grund av pandemin, medan tjänstemännen hade en högre löneglidning än vanligt.

Hittills under 2021 (januari till och med september) har lönerna i hela ekonomin preliminärt ökat med 2,7 procent. Den högre löneökningstakten, jämfört med i fjol, har skett inom näringslivet där lönerna steg med 3,0 procent. Tjänstemännen har fortfarande en högre löneökningstakt än arbetare, 3,2 respektive 2,7 procent, men skillnaden har minskat något jämfört med föregående år.

¹² Det finns dock fler förklaringar som påverkade den totala löneutvecklingen, och genomsnittslönerna, i ekonomin. Exempelvis att den lägre aktiviteten i ekonomin innebar lägre utbetalningar av övertidstillägg (för arbetare) och rörliga tillägg (för tjänstemän), rörligheten på arbetsmarknaden (t.ex. personer som byter arbetsgivare eller som får sitt första jobb) samt sammansättningseffekter. Se Medlingsinstitutet (2020), Pandemin och löneutvecklingen.

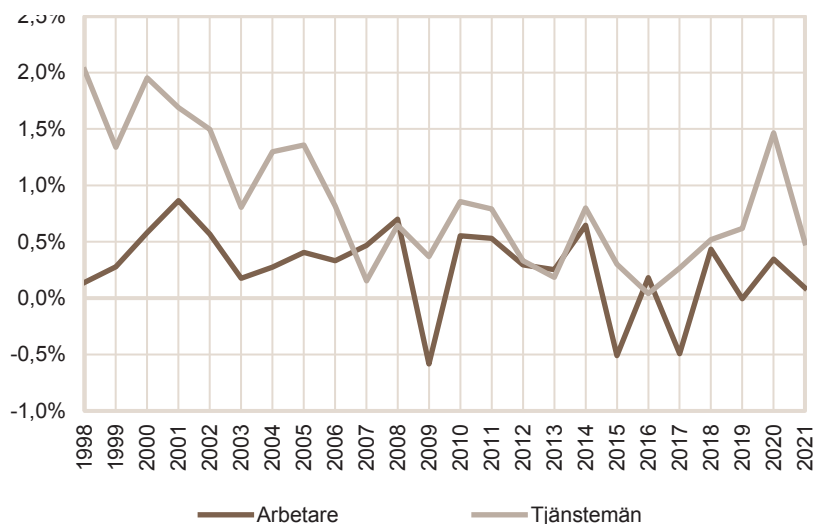
Diagram 3.12 Totala löneökningar i näringslivet
Arbetare och tjänstemän, 2019, 2020 och 2021 (jan-sep)

Not: Statistiken för 2021 är preliminär.
Källa: Medlingsinstitutet

Lönegapet, och skillnaderna i löneökningstakt, mellan arbetare och tjänstemän har ökat de senaste åren.¹³ En viktig förklaring är att tjänstemännen har haft högre löneglidning än arbetarna. Men skillnaden var större innan finanskrisen, även om tjänstemännens löneglidning minskade över tid. Efter finanskrisen har tjänstemännens löneglidning varit i paritet med, eller marginellt högre, än arbetarnas. Under de senaste tre åren har dock, som nämnts ovan, skillnaderna ökat igen.

Diagram 3.13 Löneglidning för arbetare och tjänstemän i näringslivet
Löneökningar utöver centrala avtal, 1998 – 2021 (jan-sep).

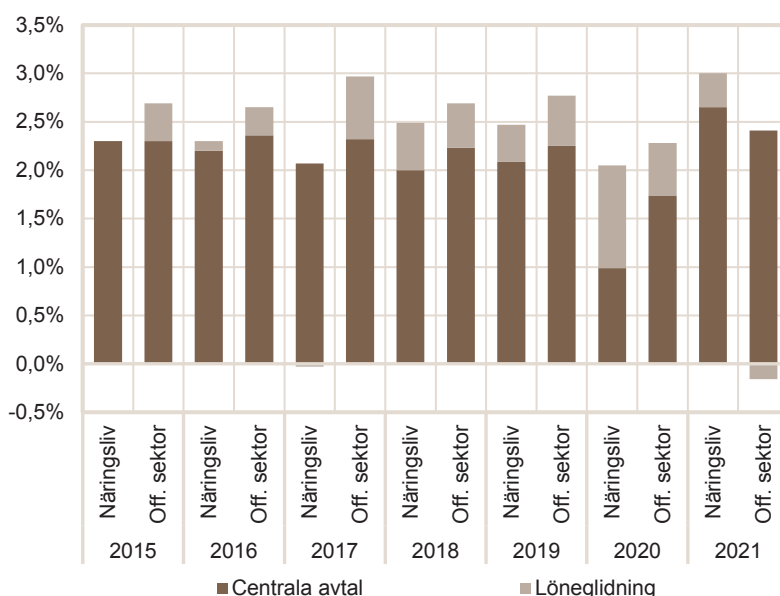
Not: Statistiken för 2021 är preliminär.
Källa: Medlingsinstitutet

¹³ Larsson (2021), Lönerapport 2021. Löner och löneutveckling 1913-2020 efter klass och kön, LO.

Sedan 2015 har lönerna i offentlig sektor, och då främst i kommunerna men i viss mån även i regionerna och staten, ökat något snabbare än i näringslivet. På ett övergripande plan beror detta främst på att löneglidningen har minskat mer i näringslivet än i offentlig sektor, men även de centralt avtalade löneökningarna tycks ha varit något högre. Inom offentlig sektor har den högre löneglidningen till största delen kommit tjänstemännen, som inte sällan har sifferlösa avtal, till del.

Bilden av löneglidningen i ekonomin som helhet kan dock vara missvisande för enskilda branscher och avtalsområden. Vissa fackförbund inom såväl näringslivet som offentlig sektor rapporterar att det förekommer negativ löneglidning (alltså att avtalsområdets lönesumma ökar långsammare än de centralt avtalade löneökningarna) på grund av stor personalomsättning. Detta är vanligare på LO-förbundens avtalsområden, men det förekommer även på tjänstemannasidan.

Diagram 3.14 Totala löneökningar i näringslivet och offentlig sektor
Centrala avtal och löneglidning, 2015–2021 (jan-sep)

Not: Statistiken för 2021 är preliminär.

Källa: Medlingsinstitutet

Under 2020 ökade lönerna i offentlig sektor med 2,3 procent, vilket är något mer än i näringslivet. Lönerna i kommunerna, regionerna och i staten ökade i stort sett i samma takt. Hittills i år, från januari till september, har lönerna i offentlig sektor preliminärt ökat med 2,2 procent, vilket alltså är ungefär samma ökningstakt som ifjol, men lägre än inom näringslivet.

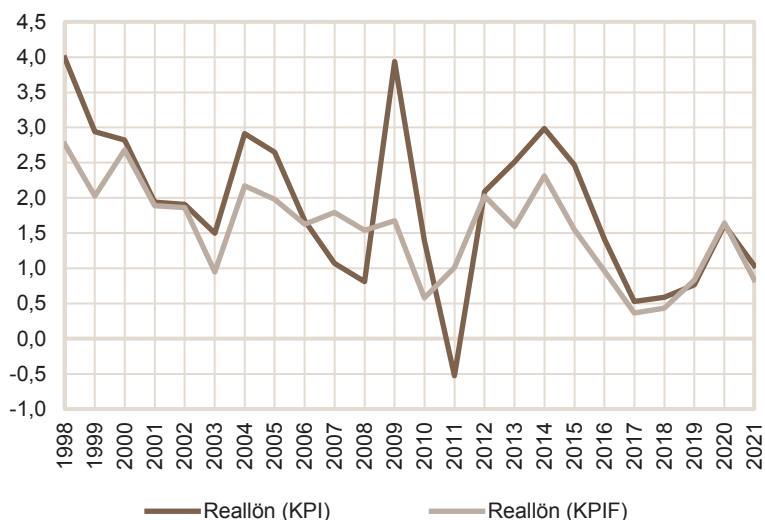
Större skillnader i reallöneökningar mellan arbetare och tjänstemän

Sverige har, med något undantag, haft årliga, om än varierande, reallöneökningar under de senaste dryga tjugo åren. Eftersom de nominella löneökningarna varit relativt konstanta sedan finanskrisen beror svängningarna i reallöneutvecklingen främst på variationer i inflationstakten.

Under 2020 sjönk den nominella löneökningstakten, men eftersom inflationen samtidigt var låg blev resultatet ändå en hyfsat god reallöneökning för ekonomin som helhet. I år har både de nominella löneökningarna och inflationen tagit fart och reallöneökningarna tycks bli lägre än ifjol.

Diagram 3.15 Reallöneökningar i hela ekonomin

Reallön enligt KPI respektive KPIF, årstakt i procent, 1998-2021 (jan-sep)

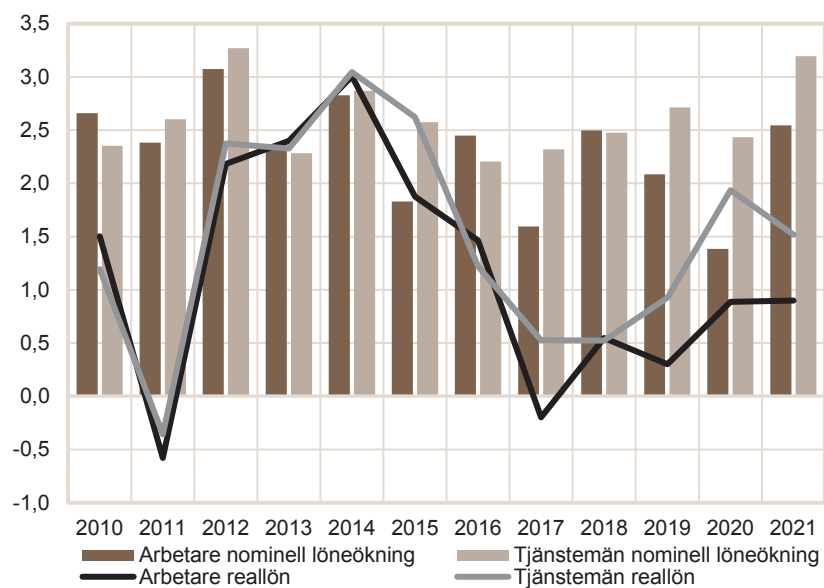
Not: Statistiken för 2021 är preliminär.

Källa: Medlingsinstitutet

Under perioden mellan finanskrisen och Coronakrisen (2010–2019) ökade tjänstemännens reallöner i näringslivet med i genomsnitt 0,2 procent mer per år jämfört med arbetarnas reallöner (enligt KPI). Pandemiåren 2020 och 2021 (preliminär statistik från januari till och med september), där skillnaderna i nominell löneökningstakt mellan de båda grupperna ökade, resulterade följaktligen även i större skillnader i reallöneökningstakt.

Diagram 3.16 Nominella och reala (KPI) löneökningar i näringslivet för arbetare och tjänstemän

Årlig procentuell förändring, 2010–2021 (jan-sep)

Not: Statistiken för 2021 är preliminär.

Källa: Medlingsinstitutet

Den tillfälligt högre löneökningstakten dämpas nästa år

Den sista oktober 2020 tecknade industrins parter nya avtal som ger löneökningar på 5,4 procent över 29 månader. Det ger en årlig löneökningstakt på 2,23 procent, vilket är marginellt högre än föregående avtal från 2017 som hade en årlig löneökningstakt på 2,17 procent. Avtalet inkluderar avsättningar till delpension. För LO-förbunden innehåller avtalet en låglönesatsning för arbetsplatser och branscher med anställda som tjänar mindre än 26 100 kronor per månad. Efter industrins normerande avtal har övriga förbund som ingick i LO-samordningen tecknat avtal med motsvarande löneökningstakt.

Kommunal, som valde att stå utanför LO-samordningen i fjolårets avtalsrörelse, tecknade nya avtal på 41 månader (till den 31 mars 2024). Under 2020 till 2021 ger avtalet 2,0 procent plus 0,6 procent extra för yrkesutbildade inom vård, skola och omsorg. Därtill betalades ett engångsbelopp på 5 500 kronor ut under 2020 till alla månadsavlönade arbetstagare som omfattas av avtalet (detta avser en heltidsanställning och summan räknas om utifrån sysselsättningsgrad vid deltidanställning). Under 2022 ger avtalet 1,4 procent plus 0,6 procent extra för yrkesutbildade. Löneökningarna för 2023 kommer att fastställas senare.

Hittills under 2021 har alltså löneökningstakten tagit fart efter inbromsningen ifjol. Det beror främst på att de rådande centrala avtalen är något ”framtungade” och ger aningen högre löneökningar under 2021 jämfört med slutet av avtalsperioden, samt att årets löneökningstakt fortfarande påverkas av den svaga jämförelseperioden i fjol. Samtidigt har dock löneglidningen, som tog fart bland tjänstemännen i näringslivet förra året, dämpats under 2021.

Utgångspunkten för vår löneprognos är därför att den något högre löneökningstakten i år är tillfällig, och att löneökningarna, åtminstone i näringslivet och för hela ekonomin, kommer att dämpas under 2022 jämfört med 2021. Vi räknar dock med att sjunkande arbetslöshet och stigande resursutnyttjande har en viss, om än blygsam, positiv effekt på löneökningarna via löneglidningen under nästa år. Det betyder att löneökningstakten under 2022 återgår till en nivå marginellt högre än det historiska genomsnittet efter finanskrisen.

Tabell 3.9 Prognos timlöner enligt konjunkturlönestatistiken
Procentuell förändring

	2019	2020	2021	2022
Näringsliv	2,5	2,1	3,0	2,6
Offentlig sektor	2,8	2,3	2,5	2,7
Hela ekonomin	2,6	2,1	2,9	2,6

Not: Statistiken för 2021 är preliminär

Källa: Medlingsinstitutet (Konjunkturlönestatistiken), egna beräkningar

Under våren 2023 väntar nästa stora avtalsrörelse. Den fackliga utgångspunkten vid beräkningar av det samhällsekonomiska löneutrymmet är att lönerna, inklusive löneglidningen, på sikt bör öka i takt med näringslivets produktivitetstillväxt plus inflationsmålet. Men vi kommer också att beakta andra faktorer, inte minst hur löneandelen utvecklas och hur lönegapet mellan arbetare och tjänstemän förändras under innevarande avtalsperiod.

LO-ekonomerna brukar vanligen jämföra den svenska löneökningstakten med löneutvecklingen i ett antal europeiska länder (enligt den så kallade Europanormen). Men pandemin – och olika länders restriktioner och åtgärder för att motverka de negativa effekterna för företag och arbetstagare – gör att såväl svensk som internationell lönestatistik för närvarande är ovanligt osäker, och det är svårt att göra en någorlunda rättvis jämförelse. Medlingsinstitutet har beskrivit de rådande svårigheterna med internationella jämförelser.¹⁴ Flera länder fick liksom Sverige skjuta på avtalsförhandlingarna under 2020, vilket har påverkat löneökningstakten i olika grad. Därtill har pandemin slagit extra hårt mot lågavlönade, inte minst inom servicesektorena, vilket statistiskt resulterar i att ländernas genomsnittslöner har ökat jämfört med året innan. Denna sammansättningseffekt varierar

¹⁴ Medlingsinstitutet (2021), Ekonomi och lönebildning under pandemin. En internationell utblick.

mellan länderna. Och många länder har haft olika system med korttidsarbete som har påverkat lönestatistiken.

Medlingsinstitutet drar dock slutsatsen, även om den är osäker, att löner och arbetskostnader varken har bromsat in eller accelererat påtagligt i majoriteten av de 12 västeuropeiska länder som analyserats. Medlingsinstitutet menar att flera av länderna har haft en löneökningstakt under pandemin (mellan fjärde kvartalet 2019 och andra kvartalet 2021) på ungefär samma nivå som Sverige.

4. Ekonomisk politik

4.1 Fortsätt understödja återhämtningen

Den svenska ekonomin har återhämtat sig väl efter den kris som följde på pandemins utbrott. Sysselsättningen är nära nivåerna innan krisen men då allt fler står till arbetsmarknadens förfogande finns mycket ledig arbetskraft i ekonomin, vilket syns i den höga arbetslösheten.

Den inflation som vi ser för närvarande är inte ett tecken på överhettning av den svenska ekonomin. Framför allt ligger globala faktorer bakom prisökningarna. Energi- och råvarupriser kommer inte fortsätta att stiga kontinuerligt. Det globala skiftet i konsumtionsmixen från tjänster mot ökad varukonsumtion har tillfälligt drivit upp vissa varupriser samt orsakat stigande fraktpriser och global komponentbrist som gör det svårt för näringslivet att svara upp mot den höga efterfrågan.

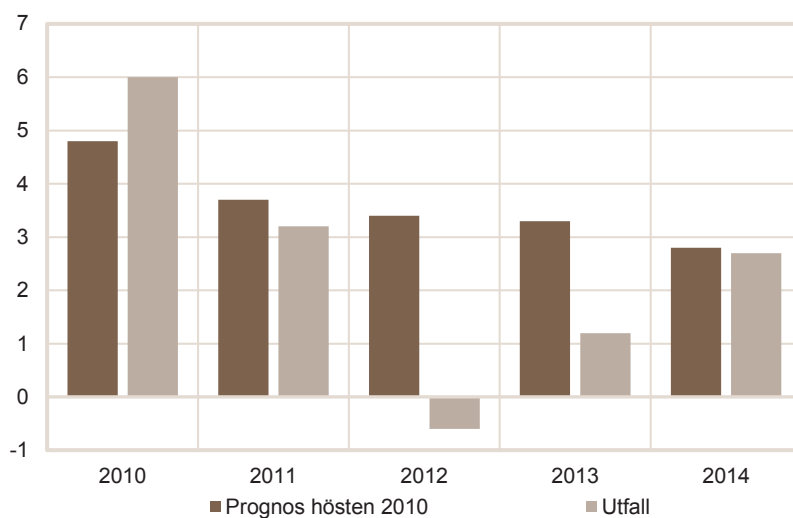
Tittar vi på de lokala faktorerna ser vi inte samma inflationstendenser. Löneglidningen tycks återigen minska efter fjolårets tillfälliga uppgång. Stigande energipriser i Sverige är delvis påverkade av internationella faktorer (som stigande priser på gas och kol) men även lokala faktorer som bristande överföringskapacitet och mindre reglerkraft ligger bakom. Stigande tillgångspriser, framför allt bostäder, är också ett växande problem på den inhemska marknaden.

När man studerar vilka faktorer som driver prisökningarna blir det uppenbart att möjligheterna att begränsa inflationen genom att dämpa det inhemska efterfrågetrycket är små. Tvärtom har ökade investeringar i exempelvis elnätet eller bostäder möjlighet att dämpa prisutvecklingen.

Riskerna för en sämre ekonomisk utveckling är också överhängande. Vi ser att vaccinet tydligt kan lindra utvecklingen, men knappast kontrollera den. Pandemin riskerar därför att fortsätta att tynga ner delar av ekonomin såväl i Sverige som andra länder även framöver.

Erfarenheterna från finanskrisen var också att en stark första rekyll (2010) och en tro på en stark ekonomisk utveckling de kommande åren bidrog till en alltför snabb åtstramning av finans- och penningpolitiken i Sverige och omvärlden. Detta ledde till en lägre tillväxt under de efterföljande åren (se diagram 4.1). En liknande utveckling kan inte uteslutas även efter denna kris när alltför många tar ut en positiv utveckling i förskott.

Diagram 4.1 BNP-tillväxt, prognos hösten 2010 (BP2011) respektive faktiskt utfall

Källa: Budgetpropositionen för 2011 (prognos), Konjunkturinstitutet (utfall)

Ett fortsatt högt efterfrågetryck är viktigt för arbetsmarknaden

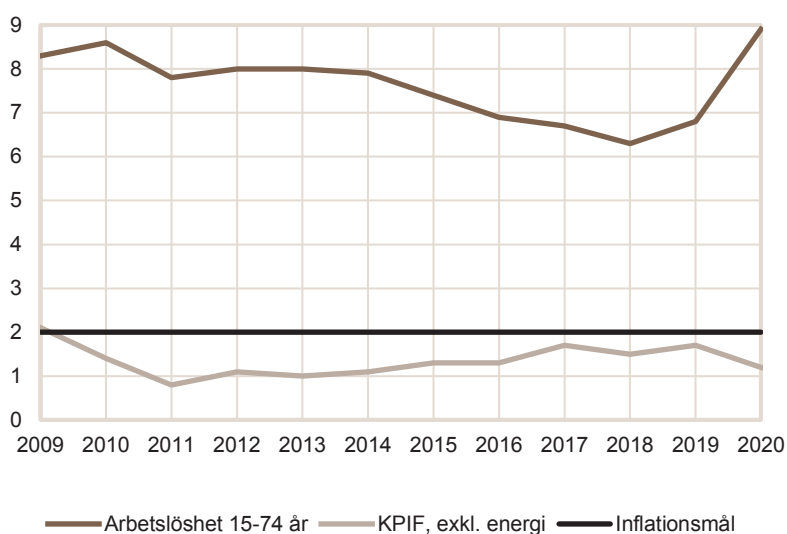
Den ekonomiska politiken måste fortsätta att understödja den positiva utvecklingen. Att strama åt den svenska ekonomin skulle varken påverka inflationen eller stärka vårt långsiktiga välstånd. Den tillväxttakt som vi nu ser har potential att få in fler i arbete och öka investeringarna i ny produktionskapacitet i privat sektor om den tillåts att verka över tid.

Studier från IFAU visar att den ekonomiska krisen under 1990-talet och lågkonjunkturen som följde efter den internationella finanskrisen 2008–2010 ledde till en långvarigt högre arbetslöshet och en försämrad arbetsmarknad. Personer från arbetsmarknadsregioner som drabbades hårdare hade lägre arbetsinkomster och var även till viss del sysselsatta i lägre grad i upp till 10–15 år efter kriserna. Kriserna ledde till att inkomstskillnaderna mellan individer bosatta i olika delar av landet ökade. Kortutbildade och personer födda utanför Norden drabbades relativt sett hårdare.

LO-ekonomernas bedömning är att en lägre arbetslöshet kräver såväl strukturella åtgärder som ett fortsatt högt efterfrågetryck. Det har höjts röster om att Sverige är nära fullt kapacitetsutnyttjande och att en expansiv finanspolitik som ökar efterfrågan, investerar för framtiden och trycker ned arbetslösheten inte längre är önskvärd. Antagandet om fullt kapacitetsutnyttjande innebär att en arbetslöshet på sju procent skulle vara normalläget och att enda möjligheten att sänka denna vore genom strukturella förändringar på arbetsmarknaden. Detta är inte en bild som bekräftas av arbetsmarknadsstatistiken. Till att börja med såg vi en arbetslöshet under den påstådda jämviktsnivån 2017–2019 utan att den underliggande inflationen översteg inflationsmålet 2 procent (se diagram 4.2).

Diagram 4.2 Arbetslöshet och inflation

Procent

Källa: SCB

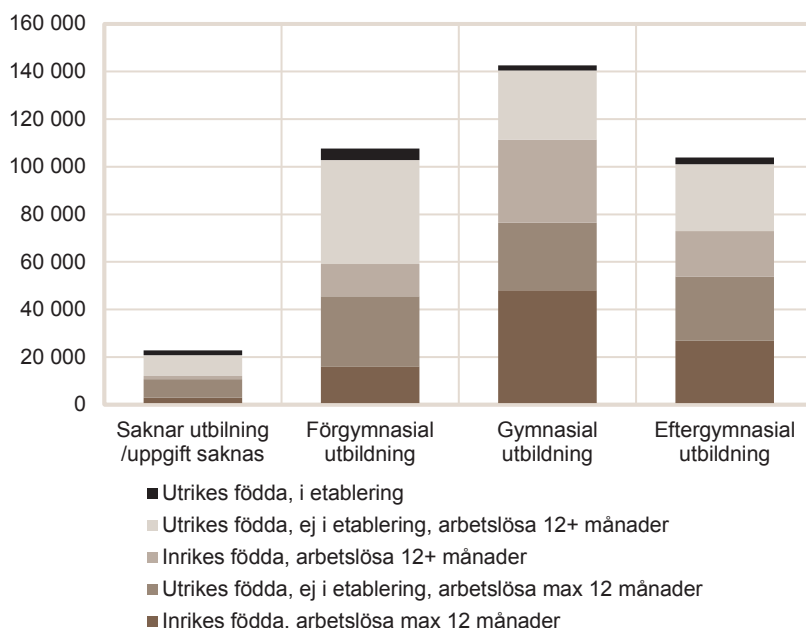
En annan indikator på att arbetsmarknaden inte är särskilt ansträngd är det faktum att antalet arbetade timmar i ekonomin enligt nationalräkenskaperna fortfarande inte har återhämtat sig till de nivåer som gällde före pandemin, samtidigt som arbetskraftsdeltagandet fortsatt att stiga under 2020 och 2021 med konsekvensen att arbetslösheten fortsatt är hög.

Vidare tas sammansättningen av arbetslösa ibland som intäkt för att en stor andel av de arbetslösa inte är anställningsbara och att strukturpolitik är den enda vägen. Men uppgifter från Arbetsförmedlingen rörande våren 2021 visade att 18 procent av företagen sänkte utbildningskraven som svar på rekryteringssvårigheter. 28 procent valde att sänka kraven på yrkeserfarenhet. En ”het” arbetsmarknad har därför stor betydelse för arbetslösheten även bland personer med kort utbildning som annars har svårt att hitta arbete.

Tittar man på arbetslöshetens sammansättning är utbildningsbehovet stort men det finns också fortsatt stora grupper som bör ha tillräckliga kvalifikationer för att hitta ett arbete när efterfrågan på arbetskraft är hög. Av de närmare 380 000 arbetslösa som var inskrivna på Arbetsförmedlingen i oktober hade mer än en tredjedel (130 000 personer) minst någon gymnasial utbildning, en arbetslöshetstid kortare än 12 månader och var inte inskrivna i Arbetsförmedlingens etableringsprogram för nyanlända flyktingar, skyddsbehövande och deras anhöriga. Denna grupp bör ha relativt goda förutsättningar att få jobb.

Diagram 4.3 Inskrivna arbetslösa per utbildningsnivå, arbetslöshetslängd och inrikes/utrikes födda

Antal

Källa: Arbetsförmedlingen, oktober 2021

På Arbetsförmedlingen fanns också nästan 247 000 arbetslösa med kortare utbildning, längre tid i arbetslöshet eller som deltar i etableringsprogrammet. Det behövs därför en omfattande arbetsmarknadspolitik inklusive stora utbildningsinsatser. Men ett fortsatt högt inhemskt efterfrågetryck har också stor potential att bidra till en positiv utveckling för dessa grupper.

En förändrad policymix

Samtidigt som den samlade ekonomiska politiken bör vara expansiv även fortsättningsvis tror vi att en successivt förändrad policymix mellan penningpolitiska och finanspolitiska stimulanser vore önskvärd. Vi anser att den ekonomiska politiken i större omfattning behöver luta sig mot finanspolitiken när det gäller att understödja den ekonomiska återhämtningen. De offentliga finanserna bör därmed drivas med ett större underskott än vad överskottsmålet föreskriver. En sådan finanspolitisk inriktning kan ge Riksbanken större möjlighet att steg för steg göra penningpolitiken mindre expansiv utan att detta menligt påverkar varken den ekonomiska återhämtningen eller inflationsmålet som ett ankare inom pris- och lönebildningen.

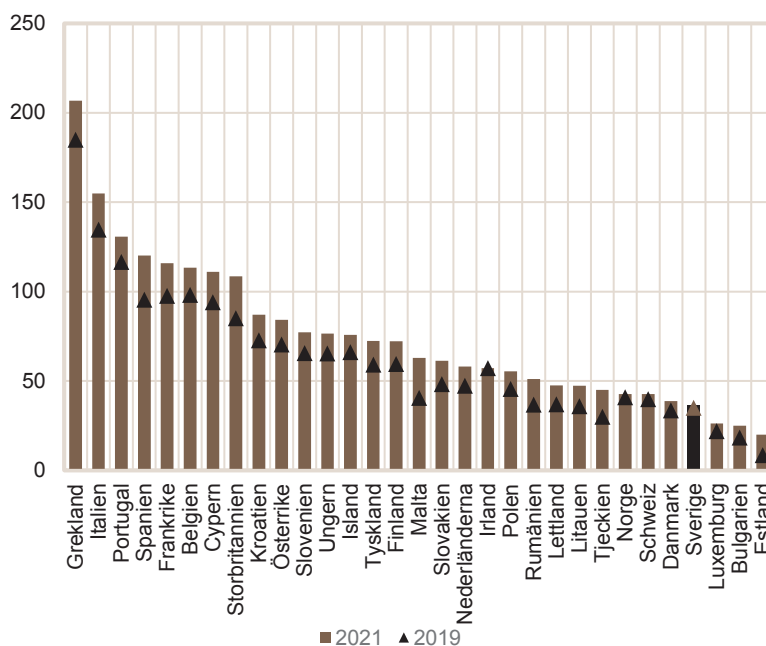
Behovet av en förskjutning i policymixen mellan finans- och penningpolitik är orelaterad till de senaste månadernas prisutveckling. De huvudsakliga faktorerna bakom nuvarande prisökningar, såsom stigande oljepriser eller global komponentbrist, påverkas inte av det svenska ränteläget. Vår bedömning är dock att kostnaden för den nuvarande penningpolitiken i form av dess negativa effekter på förmögenhetsfördelningen har blivit allt mer problematisk. En förskjutning från penningpolitiken till finanspolitiken, inklusive begränsning av de kvantitativa lättnaderna till köp av statspapper, skulle kunna bidra till en mer balanserad

utveckling i tillgångspriserna. Detta är dock endast förenligt med inflationsmålet om finanspolitiken tar ett större stabiliseringspolitiskt ansvar.

LO-ekonomerna har i många år företrätt denna syn. På senare tid har dock alltfler kommit att uppmärksamma utmaningarna med normpolitiken i dagens ekonomiska klimat. I ett tal den 8 december gav vice riksbankschef Per Jansson uttryck för det ömsesidiga beroendet mellan penning- och finanspolitiken när det gäller att hitta balansen i resursutnyttjandet.¹⁵ Jansson lyfte också frågan om att ge finanspolitiken en större roll i stabiliseringspolitiken och problemen med en alltför stram finanspolitik. Även Lars Calmfors har under hösten lyft behovet av en långsiktigt mer expansiv finanspolitik.¹⁶

De svenska offentliga finanserna är idag mycket starka. En ytterligare förstärkning av soldot eller skuldkvoten skapar inte några ekonomiska fördelar i termer av långsiktig hållbarhet eller tilltro på kapitalmarknaden (lägre räntor). I stället motsvarar en ytterligare förstärkning av de offentliga finanserna endast att resurser dras undan från offentlig konsumtion, hushåll och företag. Resultatet av detta blir en långsiktigt lägre produktionsnivå i ekonomin.

Diagram 4.4 Offentlig bruttoskuld i utvalda länder 2021
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet (Sverige), IMF WEO (övriga länder)

Förslag: Stabiliseringspolitisk bedömning

1. Ligg kvar med ett underskott på ca 1 procent av BNP per år 2022–2025.
2. Detta kan ge Riksbanken utrymme att lämna 0-räntan snabbare än nuvarande prognos.
3. Kvantitativa lättnader bör begränsas till köp av statspapper.

¹⁵ <https://www.riksbank.se/globalassets/media/tal/svenska/jansson/2021/jansson-tal-ar-det-dags-att-se-over-rollfordelningen-i-den-makroekonomiska-politiken.pdf>

¹⁶ DN, 2021-10-21, <https://www.dn.se/ledare/lars-calmfors-det-ar-kanske-dags-att-omprova-det-finanspolitiska-ramverket/>

4.2 Hög investeringstakten

LO-ekonomerna har medverkat till att utforma LOs Nystartsprogram ”Investera i Sverige”. Detta program tar sikte på Sveriges stora potential vad gäller ökad tillväxt och sysselsättning via kraftfullt ökade offentliga investeringar under de kommande åren.

Under de senaste två åren har pandemin kraftigt påskyndat strukturomvandlingen med allt ifrån digitala möten till e-handel. Den omvandling som pandemin påskyndat kan rätt hanterad göra Sverige mer produktivt och bidra till en ökad sysselsättning. Men då krävs att Sverige bedriver en klok investeringspolitik som underlättar för företag och löntagare att ta vara på de jobbmöjligheter som strukturomvandlingen ger.

Ett mycket högt kapacitetsutnyttjande i industrin indikerar en hög investeringsvilja i ny produktionskapacitet (se diagram 3.5). Men även den gröna omställningen bidrar till en hög investeringsvilja. Samtidigt blir det allt tydligare att investeringsbesluten ofta förutsätter åtgärder från det offentliga för att komma till stånd. Utbildningssatsningar, offentliga investeringar i exempelvis transport- och energiinfrastruktur, ändamålsenliga regelverk med mera behöver komma på plats för att investeringarna ska bli möjliga. Finanspolitiken bör i närtid prioritera en rad åtgärder i syfte att öka den samlade investeringsvolymen i ekonomin.

Konjunkturinstitutets nya skattning av de finanspolitiska multiplikatorerna pekar än tydligare på att offentliga investeringar har mycket stora multiplikatorer relativt andra åtgärder även om penningpolitiken svarar med höjda räntor.¹⁷

Det blir allt tydligare hur juridiska processer fördröjer investeringar och skapar onödig osäkerhet inom en rad olika områden. Kanske allra tydligast är detta för gruvnäringen¹⁸ samt inom energisektorn¹⁹. Resultaten av dagens system är minst sagt otillfredsställande. Balansen mellan olika intressen kan ifrågasättas: lokala miljöintressen väger tungt – klimatintresset lätt. Handläggningstiderna är långa. Tillväxt- eller jobbperspektivet är bristfälligt företrätt. Statens myndigheter låser varandra till följd av bristande koordination.

Att på juridisk väg avgöra och väga motstridiga intressen mot varandra innebär i sig stora utmaningar. Ett komplement är att i vissa fall tillåta en ökad politisk styrning där regering eller annan instans har tydligare mandat att enligt eget omdöme få avgöra vilka intressen som ska ges förtur i avvägningar mellan exempelvis försvar, klimat, arbetstillfällen eller kulturhistoria.

Ökade investeringar i elproduktion och infrastruktur

Investeringarna i elnätet behöver accelereras. Överföringsbristerna har blivit alltmer akuta och ledtiderna i utvecklingen av ny överföringskapacitet är alldeles för långa. Det är angeläget att den utbyggnad som nu sker säkrar elnätet för en framtid som medför en alltmer elintensiv industriproduktion samt en elektrifiering av transportsektorn. Även elproduktionen behöver byggas ut snabbare, framför allt i södra Sverige där havsbaserad vindkraft förefaller ha stor potential.

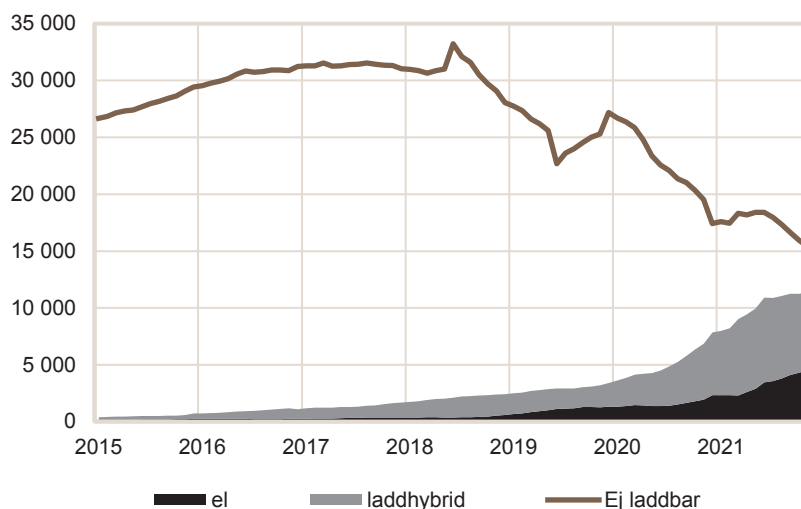
Elektrifieringen av fordonsflottan går snabbt. Laddbara personbilar kommer sannolikt att utgöra majoriteten av nybilsförsäljningen redan under 2022. Detta ställer ökade krav på laddinfrastruktur i närtid.

¹⁷ Konjunkturinstitutet 2021, Finanspolitiska multiplikatorer i Sverige, KI 2021:29

¹⁸ Svemin (2021), Reformpaket för effektiva tillståndprocesser, https://www.svemin.se/cdn.triggerfish.cloud/uploads/2021/10/svemin_reformpaket_es.pdf

¹⁹ DN-debatt 2021-11-27, Försvaret måste säga ja till havsbaserad vindkraft, artikel från Svenska Kraftnät, <https://www.dn.se/debatt/forsvaret-maste-saga-ja-till-havsbaserad-vindkraft/>

Diagram 4.5 Nyregistrering av bilar per drivmedelskategori
Antal, 12-månaders medelvärde

Not: "Ej laddbar" inkluderar bensin, diesel, elhybrider, gas, etanol samt övriga bränslen

Källa: SCB, egna beräkningar

Infrastrukturpropositionen innehöll tydligt utökade anslag för investeringarna i vägar och järnvägar. I närtid finns skäl att ytterligare förstärka underhållet där Trafikverkets inriktningsunderlag indikerade ett större behov än de resurser som tilldelades.²⁰ Infrastrukturinvesteringar med potential att bygga ihop stora arbetsmarknadsregioner liksom investeringar med bäring på de nya industriinvesteringarna bör ges hög prioritet i åtgärdsplaneringen.

Den digitala infrastrukturen behöver ytterligare resurser för att nå regeringens bredbandsmål. Utöver resursförstärkningar krävs lättnader i lokaliseringsprincipen för att öka de kommunala stadsnätens möjligheter att kostnadseffektivt bidra till bredbandsutbyggnaden.

Direkta stöd till den gröna omställningen

Grundprincipen i klimatomställningen, liksom i de flesta miljösammanhang, bör vara att utsläpparen är ansvarig för sina utsläpp. Likaså bör näringslivets strukturomvandling finansieras av näringslivet själva. Det är därmed det privata näringslivet som bär huvudansvaret för att ställa om sina verksamheter till hållbara processer. Det offentliga roll för att understödja näringslivets gröna omställning handlar först och främst om att tillhandahålla kollektiva nyttigheter, och sätta ramar och spelregler för klimat och miljö. Samtidigt handlar den gröna omställningen i många fall om att göra stora framsteg med hög hastighet. Därför finns ett behov av att staten bidrar mer direkt, framför allt när det gäller investeringar i exempelvis demonstrations- och pilotanläggningar på områden som är viktiga för näringslivets omställningsmöjligheter.

Ett fortsatt högt bostadsbyggande

Bostadsinvesteringarna har varit goda de senaste åren. Framför allt är det flerbostadshusen som har stått för den kraftiga uppgången i byggande under 2010-talets andra hälft. Vi kan nu se hur det går allt snabbare att få en hyresrätt i storstadsregionerna, även om det i Stockholm och Göteborg är tydligt att det alljämt finns ett stort och otillfredsställt efterfrågetryck. Det främsta hotet mot byggtakten är att det nuvarande bostadsbyggandet riskerar att bli alltför dyrt för att vara ett reellt alternativ för många hushåll. Ur detta perspektiv är det särskilt problematiskt

²⁰ Trafikverket 2020, Inriktningsunderlag inför transportinfrastrukturplaneringen för perioden 2022 – 2033, s 98-99, 2020:186

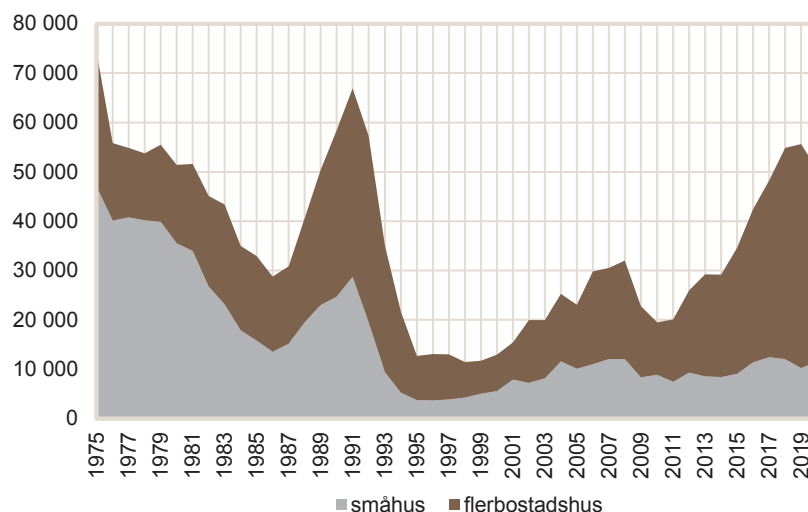
med nedskärningarna i investeringsstödet i riksdagens senaste budgetbeslut. Investeringsstödet höll nere hyresnivåerna vilket gynnade hyresgästerna samtidigt som bostadsutvecklarnas fick en lägre vakansrisk då den lägre hyresnivån gjorde bostäderna mer attraktiva.

Småhusproduktionen har inte ökat lika tydligt under de senaste åren och bör kunna utgöra en större del av nyproduktionen framöver – särskilt då förändrade levnadsmönster till följd av Coronakrisen har lett till en ökad efterfrågan på denna boendeform.

En fortsatt hög byggtakt med lägre hyror i nyproduktionen kräver framför allt att kommunerna i högre utsträckning vidtar åtgärder för att öka marktubudet. Sverige har gott om mark, men ett litet utbud av tillgänglig detaljplanerad mark. Vissa kommuner som begränsar byggandet måste möta långt striktare krav om att bidra till den regionala bostadsförsörjningen, såväl vad gäller volym som variation i upplåtelseformer. Det kommunala bostadsförsörjningsansvaret behöver kvantifieras och förtydligas.

Kreditrestriktionerna begränsar därtill många LO-hushålls möjligheter att köpa en bostad. Här finns möjligheter till lättnader som inte skulle undergräva den finansiella stabiliteten.

Diagram 4.6 Färdigställda lägenheter i nybyggda hus efter hustyp och år
Antal

Källa: SCB

Förslag: Höj investeringstakten

1. Ta ett rejält omtag på tillståndprocesserna och öka takten i utbyggnad av elnäten och ny elproduktion.
2. Värna byggtakten genom att skärpa kraven på kommunerna, se över kreditrestriktionerna och återinföra investeringsstöden.
3. Tillför resurser till utbyggnad av bredband och underhåll av vägar och järnvägar.

4.3 Förbättra matchningen och hjälp fler in på arbetsmarknaden

Även om ett fortsatt högt efterfrågetryck kommer att hjälpa fler in på arbetsmarknaden behöver också en stor del av de arbetslösa rustas bättre för de jobb som finns och jobb som kommer att skapas i framtiden.

Sverige är en avancerad ekonomi. På nästan alla arbetsplatser ställs det höga krav på att anställda ska vara allmänbildade, ha digital kompetens, prata bra svenska och begriplig

engelska. Det finns ett starkt samband mellan arbetsmarknadsetablering och goda grundläggande färdigheter i basämnen.²¹ Vår bedömning är att många av dem med kort utbildning skulle kunna få stor utväxling i jobbchanser av att höja sin utbildningsnivå till minst en avslutad gymnasieutbildning. Det skulle dels sända en kraftfull signal till potentiella arbetsgivare, dels skulle det ge tillträde till delar av arbetsmarknaden där det kommer finnas stark efterfrågan under många år framöver. I sin långsiktiga yrkesprognos ser Arbetsförmedlingen brist på arbetskraft med rätt kompetens inom de flesta yrken inom vård och omsorg, inklusive de som inte kräver högskoleutbildning. Stor efterfrågan på busschaufförer och flera hantverksyrken, så som målare, ger också väldigt goda jobbchanser.²²

Tillgång på arbetskraft med rätt utbildning och kompetenser är därtill en förutsättning för klimatomställningen och den gröna nyindustrialisering som regeringen vill se.²³

Regeringen har kraftigt byggt ut den statliga finansieringen av vuxenutbildningen, och då särskilt den yrkesinriktade vuxenutbildningen. Behovet av detta har förstärkts av att de yrkesinriktade gymnasieprogrammen under en lång period tappade i attraktivitet, men också av att allt färre arbetslösa erbjuds yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning från Arbetsförmedlingen. Det framstår som om behovet av yrkesinriktad utbildning är större än vad den nuvarande dimensioneringen levererar. Därtill finns skäl att fortsätta utveckla matchningen av utbildningsutbudet mot arbetsmarknadens behov.

Förutsättningarna för att använda det reguljära utbildningssystemet i arbetsmarknadspolitiskt syfte har också förbättrats. Den 1 januari 2018 infördes en s.k. utbildningsplikt för nyanlända flyktingar, skyddsbehövande och deras anhöriga med kort utbildning. Utbildningsplikten innebär att nyanlända i huvudsak ska ta del av utbildning under sin tid i etableringsprogrammet. Tyvärr finns stora brister i genomförandet av utbildningsplikten. Den granskning som IAF publicerade i mars 2020 visade att få av de arbetsökande som omfattades av utbildningsplikten faktiskt anvisats till reguljär utbildning.²⁴

Den 1 november 2020 utvidgade regeringen Arbetsförmedlingens möjligheter att anvisa arbetslösa till reguljär utbildning med bibehållet aktivitetsstöd genom en förordningsändring och uppdrag åt myndigheten. Även i detta fall har brister i genomförandet framkommit, och antalet anvisningar har legat på förhållandevis blygsamma nivåer. En orsak kan vara Arbetsförmedlingens svaga anvisningskapacitet, inte minst som ett resultat av neddragningar på myndighetens förvaltningsanslag.

Subventionerade anställningar är ett viktigt komplement till utbildningsinsatser för grupper som har svag förankring på arbetsmarknaden. I detta sammanhang är de neddragningar på extratjänsterna som Moderaterna, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna drev igenom i riksdagen problematiska. Budgetanslaget för arbetsmarknadspolitiska program och insatser kommer därigenom att ligga långt ifrån till exempel 2018 års nivåer, trots att arbetslösheten sedan dess har stigit kraftigt.

Arbetsförmedlingen har länge haft alldeles för lite resurser för att kunna utföra sitt uppdrag, vilket bland annat syns genom det faktum att myndigheten under flera av de senaste åren har återlämnat programmedel. Regeringen borde avbryta de privatiseringen av arbetsmarknadspolitiken som samtliga bedömare avfärdar som djupt skadliga. Arbetsförmedlingen bör i stället ges arbetsro att fokusera på insatser som vi vet fungerar väl.

Arbetskraftsinvandringen från tredje land (utanför EU) till yrken där det redan finns ledig arbetskraft i Sverige bör stoppas snarast. I väntan på arbetsmarknadsprövning bör arbetskraftsinvandring till yrken med löner under svensk medianlön ej tillåtas. I relation till arbetskraftsutbytet inom EU är dock arbetskraftsinvandringen en mindre företeelse. Även på detta område finns stora problem. Den höga brottsligheten, särskilt bland östeuropeiska företag

²¹ Grape & Hällö (2016), Enkla jobb – medicin eller diagnos?, LO

²² Arbetsförmedlingen (2021), Yrkesprognoser – En blick över åren 2022 och 2026, bilaga 2, Dnr: Af-2021/0011 968

²³ Se Klimatpolitiska rådet (2021), årsrapport 2021, s 83 och Fossilfritt Sverige (2021), Fossilfri återhämtning – 10 prioriterade förslag för färdplanernas genomförande, s 8

²⁴ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (2020), Utbildningsplikten inom etableringsprogrammet, Rapport 2020:1

i Sverige, är belagd av bland annat byggmarknadskommissionen.²⁵ Skärpt tillsyn och skärpt lagstiftning, framför allt genom ökad informationsdelning mellan myndigheter, är nödvändig. Detta är också viktiga för att ge svenska företag och arbetstagare möjligheten att konkurrera på lika villkor och på så sätt säkerställa att en större del av det välstånd och de jobb som skapas kommer den svenska ekonomin, och den arbetskraft som finns i Sverige, till del. Här har vi höga förväntningar på delegationen mot arbetslivskriminalitet liksom den nya biträdande arbetsmarknadsministern som har fått ett tydligt mandat att åstadkomma riktig förändring.

Förslag

1. Arbetsförmedlingen måste kunna klara sitt uppdrag. Förvaltningsanslaget behöver tillföras åtminstone 2 miljarder. Privatiseringarna i arbetsmarknadspolitiken bör upphöra och Arbetsförmedlingen bör ges arbetsro att fokusera på insatser som fungerar väl.
2. Öka insatserna inom såväl det reguljära utbildningssystemet som arbetsmarknadspolitiken med fokus på yrkesutbildning.
3. Stoppa arbetskraftsinvandring till yrken där det finns ledig arbetskraft. Skärp arbetet mot arbetslivskriminaliteten.

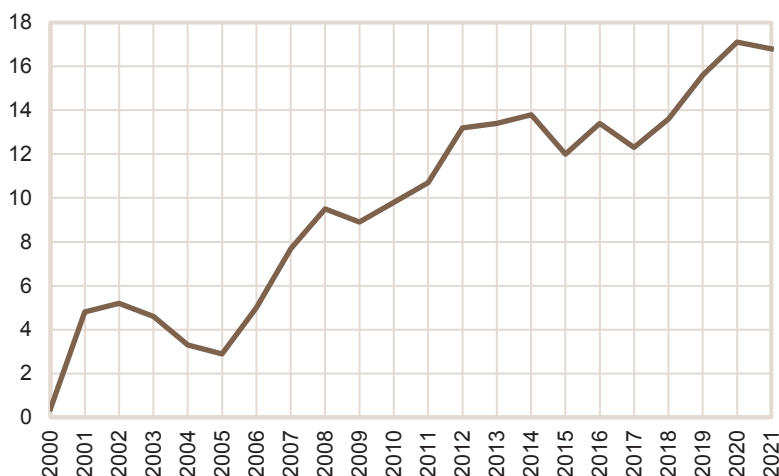
4.4 Utjämnade inkomstskillnaderna och stärkt välfärden

Hushållens sparkvot är rekordhög. Detta har bidragit till tillgångsprisinflationen och dämpar efterfrågan i ekonomin. Ökningen i sparande under krisen förefaller naturlig eftersom restriktioner har begränsat hushållens möjlighet att konsumera tjänster såsom exempelvis semesterresor, restaurangbesök och kulturupplevelser. Men hushållens höga sparkvot är också en produkt av en längre trend med andra underliggande faktorer. Ökade inkomstskillnader är där en viktig faktor. Höginkomsthushåll sparar väsentligt större andel av sin inkomst än låginkomsthushåll. Ju större andel av de samlade inkomsterna som går till de med högre inkomster ju högre sparkvot är att vänta – och desto lägre blir efterfrågetrycket i ekonomin. Därtill innebär ett minskat offentligt åtagande avseende äldreomsorg, pensioner eller inkomstförsäkringar vid sjukdom och arbetslöshet att det blir mer rationellt för hushållen att bygga upp egna buffertar. Minskad riskdelning lägger på så sätt en våt filt över ekonomin.

²⁵ DN-debatt 2021-09-15, Omfattande fusk på byggen – tolv företag polisanmäls, Stefan Attefall och Ann-Marie Begler, Byggmarknadskommissionen

Diagram 4.7 Hushållens sparande

Procent av disponibel inkomst, inkl nettosparande i avtalspensioner

Källa: Konjunkturinstitutet, september 2021

En mer jämlik inkomstfördelning är alltså inte bara motiverad av rättviseskäl utan även för att öka aktivitetsgraden och den samlade produktionsnivån i ekonomin. Framför allt behöver finanspolitiken bidra genom att öka kapitalbeskattningen. Vidare bör försäkringssystemen förbättras och värdesäkras med kvalifikationsregler som stödjer arbetslinjen. Staten behöver därtill höja statsbidragen till kommunsektorn för att stärka den allmänna välfärden där det finns mycket stora rekryteringsbehov till följd av den demografiska utvecklingen med allt fler äldre. För statsbidragen till kommunsektorn krävs att en långsiktig utveckling garanteras där kommunerna och regionerna ges goda planeringsförutsättningar.

Konjunkturinstitutets bedömning av de finanspolitiska multiplikatorerna pekar på högst multiplikatorer för offentlig konsumtion medan multiplikatorerna är nära 0 när det gäller förändringar i arbetsgivaravgifterna eller kapitalbeskattningen.

Det faktum att vi nu ser hur pandemin fortsätter att påverka ekonomin har också bäring på trygghetssystemen. Folk uppmanas stanna hemma vid minsta symptom. Det påverkar framför allt LO-förbundens medlemmar som inte kan jobba hemifrån. Bara 6 procent av arbetarna har i någon mån jobbat hemma under pandemin. För arbetare blir kostnaderna av sjukfrånvaro en stor ekonomisk börda. Karensavdraget måste anpassas till denna nya verklighet.

Förslag: Utjämna inkomstskillnaderna och stärk välfärden

1. Höj kapitalbeskattningen.
2. Förbättra och värdesäkra försäkringssystemen.
3. Stärk den allmänna välfärden genom ökade statsbidrag till kommuner och regioner.

Riksdagens budgetbeslut

Riksdagen beslutade i november att anta högeroppositionens budgetförslag i stället för regeringens budgetproposition. Av en reformvolym på drygt 70 miljarder i budgetpropositionen för 2022 ändrade det vinnande budgetförslaget från Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna 20 miljarder, varav ca hälften handlade om justeringar och andra hälften om mer substantiella politiska förändringar.

De viktigaste skillnaderna mellan den beslutade budgeten och budgetpropositionen förefaller att vara:

- Bensinskatten sänks (ca 2,5 miljarder)
- Skatten på pension sänks (ca 4 miljarder)
- Rättsväsendet får ytterligare mer resurser än vad regeringen föreslagit i sin proposition (drygt 1 miljard)
- Den föreslagna utökningen av investeringsstöden till nya hyresrätter slopas (ca 1 miljard)
- Anslagen till arbetsmarknadspolitiken sänks (ca 2 miljarder)
- Anslagen för inköp av skyddsvärd skog sänks (ca 2,5 miljarder)
- Familjeveckan införs ej (ca 3 miljarder)

Ett jobbskatteavdrag om 8 miljarder ersätter det föreslagna förvärvsavdraget om ca 9 miljarder som hade en mer långtgående låginkomstprofil och som omfattade alla förvärvsinkomster, inte bara lön. Uppskattningsvis bör 80–90 procent av sänkningen dock komma samma personer till del.

LO-ekonomerna anser att det är särskilt viktigt att högerpartierna inte haft några invändningar mot förbättringarna av sjukförsäkringen, de höjda statsbidragen till kommuner och regioner, eller utbyggnad av yrkesutbildningen som var några av budgetpropositionens viktigaste inslag.

Då det vinnande budgetförslaget framför allt avviker genom minskade anslag till skydd av skog och sänkt bensinskatt är det viktigt att snarast klargöra huruvida detta hotar delar av de miljardstöd från EU-budgeten som Sverige skulle få för den gröna omställningen. Det här är ett bra exempel på de risker som kommer av att lagstifta utan underlag från Regeringskansliet. Här behöver såväl regering som opposition uppvisa hög flexibilitet och förhandlingsvilja för att säkra stöden. Alternativet vore ett rejält bakslag för det svenska folkhushållet.

Jämfört med samtliga tidigare budgetomröstningar under 2010-talet har inga budgetmotioner justerat en så liten andel av reformvolymen. Signalvärdet av den sittande regeringens svaga parlamentariska underlag och det faktum att Moderaterna och Kristdemokraterna för första gången samverkat med Sverigedemokraterna kring ett gemensamt budgetförslag är i det här fallet av större betydelse.

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:
www.lo.se/distribution

December 2021

ISBN 978-91-566-3523-6

www.lo.se